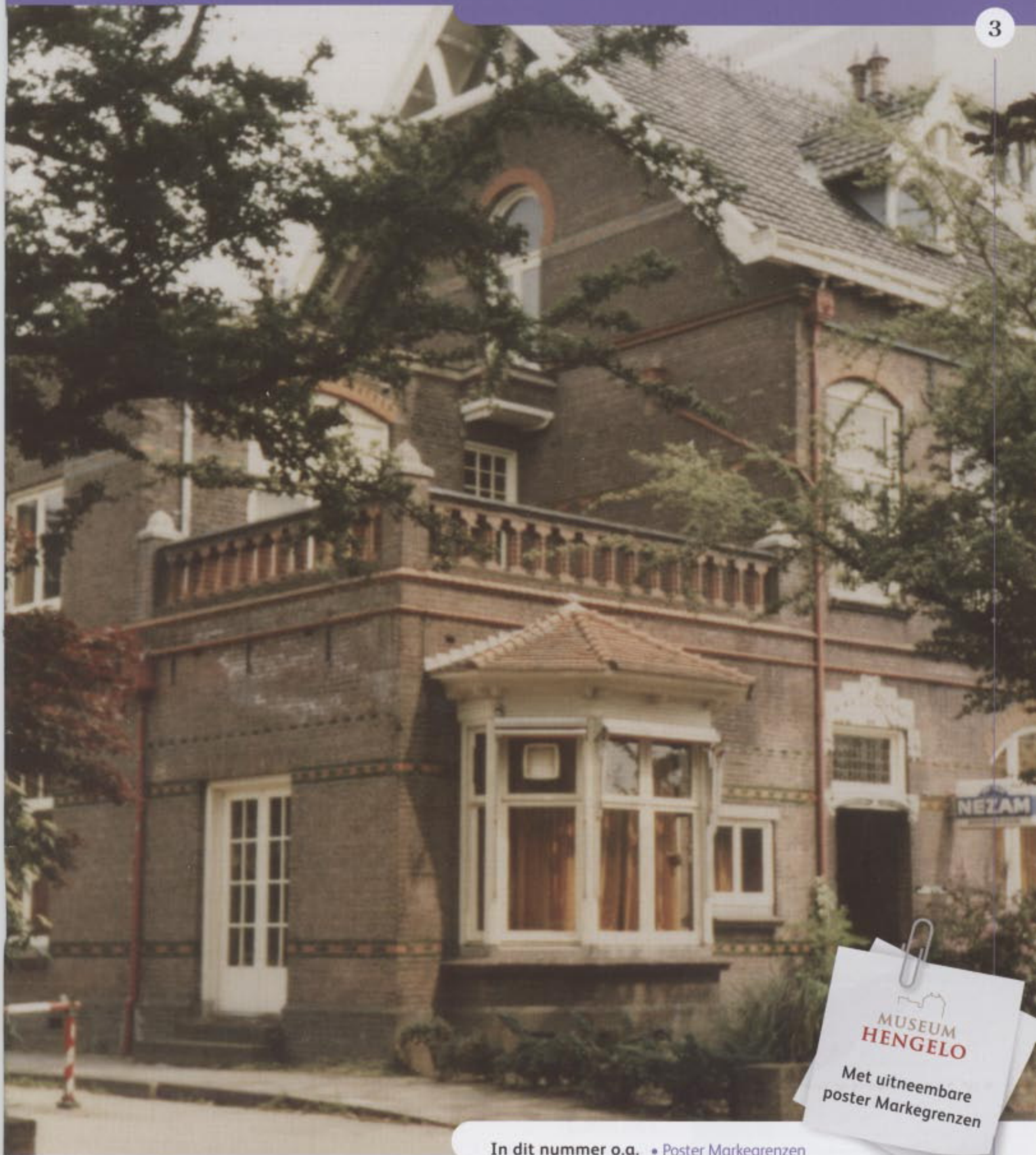

Hengelo **toen & nu**

3

JAARGANG 41

In dit nummer o.a. • Poster Markegrenzen
• Paul Krugerstraat
• Markt ouder dan 150 jaar

MUSEUM
HENGELO

Met uitneembare
poster Markegrenzen

Hengelo **toen&nu**

is een tweemaandelijks uitgave van de
Stichting Oud Hengelo en het
Museum Hengelo.

Beekstraat 51, 7551 DP Hengelo Ov.,
telefoon 074 - 259 42 16,

e-mail: info@museumhengelo.nl

www.museumhengelo.nl

www.twitter.com/museumhengelo

IBAN: NL30 RABO 0104 7906 52

BIC: RABONL2U

Openingstijden museum:

Maandags gesloten

Dinsdag t/m vrijdag van 13.00-17.00 uur

Zaterdag en zondag van 14.00-17.00 uur

Bestuur:

Voorzitter: Gerard van Houweninge

Secretaris: Gerard Jilleba

Penningmeester: Gerard van Houweninge

Leden: Jan van Alsté en

Gerrit ter Welle (PR en communicatie)

e-mail: pr@museumhengelo.nl

Redactie:

e-mail: redactie@museumhengelo.nl

Gerard Jilleba, tel. 06 - 57590058.

Wil Zwienenberg

Sjoerd van der Meulen

Freddy Wallhof

Foto-redactie:

e-mail: bschuite@museumhengelo.nl

B. Schuite, tel. 074 - 242 95 74

Donatie:

Minimum donatie: € 25,00 per jaar

Buiten Hengelo (in Nederland)

€ 29,00 per jaar

Buitenland op aanvraag.

Donatie inclusief periodiek 'Hengelo
toen&nu', exclusief deelname aan
excursies, bijeenkomsten werkgroepen.

Opzegging donateurschap dient schriftelijk
of per email te geschieden uiterlijk in de
maand november, email: administratie@museumhengelo.nl

**MUSEUM
HENGELO**

ISSN-nummer 1876-4606

© Niets uit deze uitgave mag worden
verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt
door middel van druk, fotocopie, microfilm
of op welke andere wijze ook, zonder
voorafgaande toestemming van de uitgever.

Het volgende nummer van 'Hengelo
toen&nu' zal verschijnen omstreeks
11 augustus 2016. De kopij voor dit nummer
moet, bij voorkeur via e-mail, uiterlijk
4 juli 2016 bij de redactie binnen zijn.

Oplage: 1800 exemplaren

Opmaak: Twentie design en dtp, Hengelo

Druk: Drukkerij Roelofs, Enschede

Van de redactie

In dit nummer pakken we de draad van een aantal onderwerpen weer op. De beschrijving van de Markegrenzen was aan aflevering 6 toe. Om het geheel op te frissen hebben we daarbij een fraai overzicht opgenomen van de marken waar Hengelo tot ver in de 19^e eeuw deel van uitmaakte. De Holtmaat viel daar ook onder en heeft als onderdeel van de Marke Driene een rijke geschiedenis, die tot op heden als *Buitenplaats de Houtmaat* wordt voortgezet

De Hengelose popcultuur uit de jaren zestig en zeventig komt opnieuw tot leven met de band de *Swallows*. Hun naam ontleen ze aan het woonadres van de oprichters Ben en Arnold Kamphuis. Zij woonden aan de Zwaluwstraat. Jos Schwertasek vervolgt zijn serie over de Paul Krugerstraat. Hij betreurt het, dat markante villa's moesten verdwijnen om plaats te maken voor de 'hoogbouw' van het ziekenfonds. Het karakter van de Krugerstraat – eens een belangrijke uitvalsweg – is daarmee ingrijpend veranderd.

Wist u, dat de Hengelose Markt toch echt ouder is dan 150 jaar? Marco Krijnen stipt dat wel even aan in zijn boek *Reuring in de stad. 150 jaar weekmarkt in Hengelo*, maar zonder nadere uitleg. Gerrit Welberg vult diens verhaal aan. Zoals de markt ouder is dan 150 jaar, zo is ook de geschiedenis van de vakbeweging. De eerste metaalbewerdersorganisatie in Hengelo dateert van 1899. Eerder dan beschreven in Het gezicht van de vakbeweging, waarover wij in ons februari-nummer 2016 schreven. Gerrit Welberg vult ook dit stukje ontbrekende geschiedenis op pakkende wijze aan.

De *Drentsch Overijsselsche Houthandel* komt weer tot leven in deel 2 van het verhaal dat Wil Zwienenberg heeft geschreven op basis van gesprekken met oud-medewerkers. Wil neemt ons ook mee in oude herinneringen via haar rubrieken *Wie, wat, waar, wanneer* en *Lezers reageren*.

We wensen u opnieuw veel leesplezier!

Wat er mis ging

In het aprilnummer stond het artikel over verzetsman Jan Bottema, pagina 40 en verder. In de inleiding zijn enkele woorden weggevallen.

Er had moeten staan: *Wie was de arts die verzetsheld Bottema hielp?*

Deze oproep verscheen in het Dagblad Tubantia van 7 april 2015.

Onze excuses!

In dit nummer

De Straat waarin we wonen	67
Bedrijvigheid in Hengelo in de twintigste eeuw	71
The Swallows uit de Zwaluwstraat	74
Het erf De Holtmaat in Klein Driene	77
Markegrenzen in Hengelo (VI)	81
De eerste metaalbewerdersorganisatie in Hengelo	85
Wie, wat, waar, wanneer?	89
De Hengelose weekmarkt: 'ietsjes' ouder dan 150 jaar!	91
Lezers reageren	93

Foto omslag:

Herenhuis gebouwd door A. Hulshoff Pol, later bewoond door dokter W.C. Boelens.

Voor onze activiteiten: zie www.museumhengelo.nl

De Straat waarin we wonen

Geschiedenis en verklaring van straatnamen in de gemeente Hengelo

Jos Schwertasek

Paul Krugerstraat (vervolg)

In de jaren vijftig vormde de Paul Krugerstraat nog de belangrijkste verbinding tussen de Oldenzaalsestraat en de Enschedesestraat. Met mooie grote herenhuizen en woonhuizen voor kleine ondernemers

der en dochter rustig bezig
eitzstraat. Kruidenier

or de Paul Krugerstraat en de vroeger bij de oliemolen endom van Huys Hengelo. ulshoff Pol, een van de fir Bontweverij, de oudste tex- gekomen uit het bedrijf van

n op 10 juli 1876 als zoon van
ana ter Horst. Zijn geboorte-
rug en was het voormalige
ite. Later werd dit huis ge-
ngelosche Bontweverij.

op 26 augustus 1902 met
nasen, geboren in Roermond
ouders woonden in Lausanne

Het jonge echtpaar betrok op 7 september 1902, anderhalve week na de huwelijksluiting, het herenhuis aan de Paul Krugerstraat. Vermoedelijk een ontwerp van de Hengelse architect Jan van der Goot.

Vuile handen

Arends vrouw was een kordate tante, die de huishouding met harde hand bestierde. Toen de schilder van de fabriek eens de schoorsteen had geveegd, moest hij met vuile handen vertrekken want volgens de dienstmeid zat de zeep achter slot en grendel. Ze kon er niet bij en mevrouw mocht niet gestoord worden. Terug op de fabriek kwam hij haar echtgenoot Arend tegen die vroeg, of het karwei geklaard was. Jazeker, antwoordde de schilder, maar ik

en verkocht het huis toen aan het ziekenhuis. Het begin van een dramatische ontwikkeling waarbij de een na de andere villa door deze instelling werd gesloopt. Het dieptepunt was de bouw van een reusachtige kantoorflat. Een geweldig gezwel in deze wijk.

Het herenhuis ernaast dat enige tijd werd bewoond door Ir. Stapff van Heemaf, werd in 1970 gesloopt nadat de Muziekschool het had verlaten.

Reden; uitbreiding ziekenfonds.

De expansie van de kantoorgebouwen van het Algemeen Ziekenfonds voor Hengelo en Omstreken stopte hier niet. Ook het volgende herenhuis moest er aan geloven.

Villa Hulshoff Pol

Omstreeks 1895 verscheen er een advertentie in de krant waarin het grond- en graafwerk voor een te bouwen villa op de Oliemarsch werd aanbesteed. De Oliemarsch was

Stichting Oald Hengel
Het verhaal van Hengelo

MUSEUM
HENGLO stadhuistorie
lezingen

archeologie 'Huys Hengelo'

stadsverandering
educatie

Kenniscentri

De Straat waarin we wonen

Geschiedenis en verklaring van straatnamen in de gemeente Hengelo

Jos Schwertasek

Paul Krugerstraat (vervolg)

In de jaren vijftig vormde de Paul Krugerstraat nog de belangrijkste verbinding tussen de Oldenzaalsestraat en de Enschedesestraat. Met mooie grote herenhuizen en woonhuizen voor kleine ondernemers zoals kleermakers, kruideniers, slaggers en andere kleine zelfstandigen, zoals we in de vorige aflevering zagen. En niet te vergeten de mooie meidoornbomen. In de loop der jaren werd een groot aantal herenhuizen gesloopt en kreeg de straat door het verdwijnen van de herenhuizen en de afsluiting een heel ander karakter. Een dramatische ontwikkeling die uiteindelijk de eens zo fraaie straat een ander aanzien zou geven.

Villa Driessen, hoek Reitzstraat

Ingenieur Driessen had de villa aan het begin van deze eeuw laten bouwen. Voor de ruim 1000 vierkante meter grond had hij toen fl.3147,- betaald. Een aardig bedrag dat hem hielp in de richting van de zesduizend gulden te komen die de gemeente als minimum bouwsom verplicht stelde. Ook rond 1900 was er al allerlei regelgeving en kon er niet zo maar gebouwd worden.

Eduard Maria Driessen was geboren in Leiden op 11 mei 1868. Hij was directeur van Stork Hijsch. Hij overleed in 1925 maar zijn weduwe bleef tot 1929 in de villa wonen en verkocht het huis toen aan het ziekenfonds. Het begin van een dramatische ontwikkeling waarbij de een na de andere villa door deze instelling werd gesloopt. Het dieptepunt was de bouw van een reusachtige kantoorflat. Een geweldig gezwel in deze wijk.

Het herenhuis ernaast dat enige tijd werd bewoond door Ir. Stapff van Heemaf, werd in 1970 gesloopt nadat de Muziekschool het had verlaten.

Reden; uitbreiding ziekenfonds.

De expansie van de kantoorgebouwen van het Algemeen Ziekenfonds voor Hengelo en Omstreken stopte hier niet. Ook het volgende herenhuis moest er aan geloven.

Villa Hulshoff Pol

Omstreeks 1895 verscheen er een advertentie in de krant waarin het grond- en graafwerk voor een te bouwen villa op de Oliemarsch werd aanbesteed. De Oliemarsch was

Omstreeks 1900 konden moeder en dochter rustig bezig zijn op het kruispunt bij de Reitzstraat. Kruidenier Knippenberg kijkt toe.

het hele gebied begrensd door de Paul Krugerstraat en de Koekoeksweg. Dit behoorde vroeger bij de oliemolen op de Drienerbeek en was eigendom van Huys Hengelo. Opdrachtgever was Arend Hulshoff Pol, een van de firmanten van de Hengelosche Bontweverij, de oudste textiel fabriek van Hengelo, voortgekomen uit het bedrijf van Wolter ten Cate.

Arend was in Hengelo geboren op 10 juli 1876 als zoon van Willem Hulshoff Pol en Johanna ter Horst. Zijn geboortehuis stond aan de Thiemsbrug en was het voormalige woonhuis van Wolter ten Cate. Later werd dit huis gebruikt als kantoor van de Hengelosche Bontweverij.

Arend trouwde in Roermond op 26 augustus 1902 met Paula Robertine Emmy Schmasen, geboren in Roermond op 24 december 1879. Haar ouders woonden in Lausanne (Zwitserland).

Het jonge echtpaar betrok op 7 september 1902, anderhalve week na de huwelijksluiting, het herenhuis aan de Paul Krugerstraat. Vermoedelijk een ontwerp van de Hengelse architect Jan van der Goot.

Vuile handen

Arends vrouw was een kordate tante, die de huishouding met harde hand bestierde. Toen de schilder van de fabriek eens de schoorsteen had geveegd, moest hij met vuile handen vertrekken want volgens de dienstmeid zat de zeep achter slot en grendel. Ze kon er niet bij en mevrouw mocht niet gestoord worden. Terug op de fabriek kwam hij haar echtgenoot Arend tegen die vroeg, of het karwei geklaard was. Jazeker, antwoordde de schilder, maar ik

De drie herenhuizen die werden afgebroken voor wat nu het kantoor van Welbions is.

kon mijn vuile zwarte handen niet wassen, omdat de meid niet bij de zeep kon. Arend schudde zijn hoofd en gaf de schilder een royale fooi.

Toen het faillissement van de Hengelosche Bontweverij in 1933 een feit was, verhuisde Arend naar Zwitserland, waar zijn vrouw vandaan kwam. Het gerucht ging dat hij gelden van het pensioenfonds meenam. Het geld was wel verdwenen, maar de beschuldiging was niet juist. Men had de pensioengelden in de onderneming gebruikt om te proberen de crisis van 1930 te boven te komen. Zelfs hoofdboekhouder Witteveen had hier vol vertrouwen aan meegewerkt, terwijl hij zelf een van de belanghebbenden bij het pensioenfonds was. Helaas lukte dit niet en de werknemers zaten niet alleen zonder werk maar ook nog zonder een oudedagsvoorziening. De Hengelosche Bontweverij was een van de eerste textielfabrieken die het loodje legde. De oorzaak was niet alleen de economische crisis maar ook mismanagement.

De enige dochter van Arend en Paula, Elisabeth, was al in 1923 naar Leiden vertrokken. Ze was toen nog maar zestien jaar. Waarom ze zo jong het huis uit is gegaan, kunnen we alleen maar gissen. Tekenend is dat zij bij een staking voor de fabriek stond en de arbeiders aanmoedigde. Op 32-jarige leeftijd trouwde ze Dr. Ruttink, kwam niet terug in Hengelo, maar bleef tot op hoge leeftijd geïnteresseerd in haar geboortestad. Aan haar hebben we het portret van Wolter ten Cate te danken, te bezichtigen in ons museum.

Wonen op stand

De grote huizen die in het eerste deel van de straat werden gebouwd waren huizen op de 'eerste stand'. Wat betekende dat nu op 'eerste stand'.

Bewoners wilden een riant huis met een ruime tuin eromheen, liefst met grote oude bomen. Een goed huis was niet alleen een gevoelsmatig een veilige aangename plek om te vertoeven, maar ook in die tijd al een kwestie van status. Wie het zich kon veroorloven, wilde dat wel laten zien, ook in Twente. De imposante buitens zijn een goed voorbeeld. De Hengelose ondernemers waren echter bescheidener in hun streven tot aanzien. Ze waren ook socialer.

Natuurlijk beschikten deze huizen over veel kamers. Woonkamers met hoge gestuukte plafonds en lambriëring. De voordeur zat meestal in het midden en gaf toegang naar een marmeren gang. De schrik van menige dienstbode. Naast de voordeur was er vaak een spreekkamer of kantoortje, waar mensen die een afspraak met meneer of mevrouw hadden, konden wachten.

Al dit soort huizen beschikte over een grote keuken, waar de dienstbode en eventueel ander personeel verbleef. De dienstbode kookte ook, want dames koken niet. Er waren mevrouwen die nog geen koffie konden zetten, laat staan een ei bakken.

Het kwam echter ook voor dat mevrouw de boterhammen smeerde voor de kinderen én de dienstbodes, omdat er anders te veel boter of beleg gebruikt zou worden. Wanneer de dienstbode het om de een of andere reden

af liet weten, was het hele gezin ontregeld. In sommige huizen hoefde het personeel niet via de hoofdtrap naar de eerste etage of hoger te gaan. Ze beschikte over een eigen trap. Een voorbeeld hiervan is nu nog te zien in ons Museum Hengelo aan de Beekstraat.

Een ruime kelder was onontbeerlijk voor het opslaan van aardappelen, de inmaak en een deel voor de opslag van kolen. Rijke mensen kochten hun kolen in de zomer; dan waren ze aanmerkelijk goedkoper. Minder gefortuneerden die niet over zo veel geld beschikten om dit voorbeeld te volgen, moesten in de winter vaak het dubbele betalen.

Toch betekende dit alles niet, dat de bewoners baadden in luxe of comfort. Integendeel, de sanitaire voorzieningen waren minimaal. In Hengelo werd in 1895 waterleiding aangelegd en toen werd het ook mogelijk om toiletten met waterspoeling te installeren. Voordien had men net als bij eenvoudige lieden een toilet met een tonnetje. Het enige voordeel was dat men dit niet zelf hoefde te ledigen. Dat deed het personeel of de gemeente kwam met de beerwagen of 'tönnekeswaagn'.

Een badkamer was ook niet altijd vanzelfsprekend in deze huizen. Zelfs in de jaren twintig was dit nog niet algemeen. Voor de gewone luiden zou het nog dertig tot veertig jaar duren, voordat ze over een badgelegenheid konden beschikken. Ze waren aangewezen op het volksbad.

Elektriciteit

Rond 1900 toen de meeste van de huizen aan de Paul Krugerstraat werden gebouwd, kon men gebruik maken van elektriciteit. Of dit bij deze huizen ook onmiddellijk

gebeurde of dat men nog met gasverlichting werkte, valt niet te achterhalen. Naar alle waarschijnlijkheid was dit wel het geval. Een van de eerste bouwers was zoals we zagen, Arend Hulshoff Pol. Zijn vader Willem Hulshoff Pol nam voor drieduizend gulden een aandeel in de nieuwe elektriciteitscentrale in Hengelo. Willem woonde aan de Beursstraat naast de gasfabriek in het huis dat nu restaurant De Buurman herbergt. Willem was de stank en overlast van de gasfabriek meer dan zat en kocht dus een aandeel in de nieuwe elektriciteitscentrale van R. Hofstede Crull. De eerste stroomlevering was in 1901, een jaar voordat Arend het huis betrok. De fabriek van Hulshoff Pol, de Hengelosche Bontweverij, werd in 1904 aangesloten op het elektriciteitsnet.

Voor verwarming was elektriciteit veel te duur en men bleef aangewezen op kolen. Hard gestookt werd er niet; men vond dat maar ongezond en verwennerij. Een woonkamertemperatuur mocht tussen de 17 en 19 graden liggen. De slaapkamer moest nog frisser zijn.

De schaarste aan kolen in de Eerste Wereldoorlog en de daaruit voortkomende rantsoenering noopten veel bewoners van deze grote huizen zich met zijn allen in één kamer terug te trekken. Hoe het personeel zich warm hield, weten we niet. Waarschijnlijk waren ze beter af, want in de keuken stond een groot fornuis dat 's winters een heerlijke warmte uitstraalde, maar in de zomer de ruimte veranderde in een sauna.

Naar hedendaagse begrippen was het in de winter in deze huizen kil en donker. Er werd vast geen licht gemaakt als de schemer intrad. Zuinigheid was een deugd en comfort een vorm van decadentie.

Dienstbode Hermina Koebrugge in 1908

In de jaren dertig werd het steeds moeilijker personeel te vinden. Jonge vrouwen kregen meer mogelijkheden een andere baan te vinden. Ze vonden het werken in een fabriek of op een kantoor veel aantrekkelijker. Je was vrijer en had geen last van de grillen van een mevrouw. Een aantal mevrouwen probeerde het tij te keren en trachtte hun vaak irritante behandeling van het personeel af te leren. Maar ook dit werkte niet meer. Na de Tweede Wereldoorlog waren 'dienstbodes' voorgoed voorbij.

Dokter Boelens

Het grote huis van Hulshoff Pol (zie voorpagina) werd het langst bewoond door dokter Boelens. Hij was vanaf 1930 tot zijn pensionering in 1971 als chirurg aan het Gerardus Majella Ziekenhuis verbonden. In 1968 ging dokter Boelens kleiner wonen en werd de villa verkocht aan het ziekenfonds. Deze instelling had de ruimte nog niet nodig. De grondige vernieling van dit deel van de straat zou nog even op zich laten wachten.

Het grote huis verschaftte onderdak aan de Algemene Muziekschool Hengelo en Omstreken. Door het prachtige pand met zijn Jugendstil-elementen klonken de muzikale strapatsen van de leerlingen.

In 1971 verstomde de muziek. De leraren en hun leerlingen vertrokken naar een andere villa aan de Grundellaan. Het huis aan de Krugerstraat was eigendom van het ziekenfonds en volgens het huurcontract kon de gemeente er nog enkele jaren gebruik van maken. De volgende gebruiker werd de Schoolvoorlichtingsdienst. Daarna had het ziekenfonds de ruimte nodig voor de afdeling Nezam-Nezifo. In 1981 kwamen de slopers en deden hun werk. Waar de fraaie ornamenten zijn gebleven, is niet bekend. De voordeur bleef bewaard en is nu bij het Museum Hengelo te bezichtigen.

Vijftig jaar na de stichting van het Algemeen Ziekenfonds verrichtte Burgemeester Von Fissenne de opening van het nieuwe vier verdiepingen tellende kantoorgebouw. Hij noemde het in vele opzichten een aanwinst. Daarover werd destijds al verschillend gedacht...

Museumberichten

Donateursavond

Op 10 mei heeft de jaarlijkse avond voor onze donateurs en adverteerders plaatsgevonden. Het bestuur kon maar liefst een zestigtal donateurs ontvangen. We hebben een toelichting gegeven op het beleid en de financiën in 2015. Ook werd vooruitgekeken: de plannen voor de herinrichting en de modernisering van het museum én de ideeën om van 2018 een bijzonder jaar te maken. Dan is het 150 jaar geleden dat de Stork Machinefabriek in Hengelo van start ging.

Over ons magazine kwamen diverse ideeën naar voren. Lezers die Hengelo minder goed kennen, zouden graag bij historische foto's ook foto's geplaatst zien van de huidige situatie. Dat vergroot de herkenbaarheid.

Daarnaast missen sommigen inhoudelijke informatie over komende activiteiten en lezingen. De redactie gaat bekijken, of en hoe aan de wensen gevolg kan worden gegeven.

Wilt u ons jaarverslag 2015 ontvangen? Bel dan even of stuur een mailtje naar info@museumhengelo.nl. Het verslag is ook te vinden op onze website www.museumhengelo.nl.

Panta rhei

Jaarverslag 2015

Alles stroomt, alles is in beweging.

Filosofische uitspraak en gedachte die wordt toegeschreven aan de Griekse filosoof Heraclitus

Bedrijvigheid in Hengelo in de twintigste eeuw

De Drentsch Overijsselsche Houthandel (2)

Wil Zwienenberg

In de jaren vijftig van de vorige eeuw vestigde zich de Drentsch Overijsselsche Houthandel (DOH) op het bedrijfsterrein van Houtzagerij Wesselink aan de Enschedesestraat. In ons aprilnummer kon u lezen over de oprichting en begintijd van de DOH in Hengelo. Nu komen vier oud-werknemers aan het woord over hun werk binnen dit bedrijf, dat zich niet alleen bezighield met de handel van hout, maar ook met de bewerking ervan.

De schaver

Gerard Hek kwam precies zestig jaar geleden in dienst bij de DOH en het bedrijf was net verhuisd van de Tweekelerweg naar het veel grotere terrein van de Houthandel Wesselink aan de Enschedesestraat. Vanuit het centrum van Hengelo gezien lag het bedrijf aan de rechterkant, na de Waarbekenweg, met rechts ervan een witte villa en links de ingang van het schildersbedrijf Van Heek. "Ik kwam te werken op een groot terrein, met meerdere loodsen, waar in één ervan de zagerij, schaverij en kistenmakerij waren ondergebracht. Daarin stonden twee grote Zweedse Bolinder-zaagmachines en cirkelzagen. De grote expeditieloods stond aan de straatkant en in de overige loodsen werd de voorraad hout opgeslagen. Verder waren er twee 'waterkolken', een ketelhuis en een hoge schoorsteen. De spoorrail op het terrein stond in verbinding met de hoofdspoorweg en werd toen nog volop gebruikt voor de aanvoer van hout. Mijn eerste directeur was de heer Schrage jr, de zoon van de oprichter. Een van de eerste veranderingen die wij na de overname aanbrachten, was het vergroten van de ingangen van de loodsen, zodat vrachtwagens naar binnen konden rijden."

De nieuwe tijd kondigde zich aan, maar water en stoom speelden nog steeds een belangrijke rol. "De ruwe stammen lagen in het water en die werden met een, door stoom aangedreven lier, de zagerij ingetrokken, waarna ze nat werden gezaagd en buiten op latten te drogen werden gelegd. Het hout op het terrein moesten we zelf verplaatsten, plank voor plank. We wisten niet anders, dat deed je! Ik begon als krullenjongen en leerde het vak van schaver van mijn leermeester Jo de Bruin. Ik leerde

De DOH in de jaren tachtig, nadat de 'waterkolken' op het terrein zijn gedicht met het puin van de schoorsteen.

vierzijdig schaven en verschillende profielen maken. De DOH was een fijn bedrijf en de onderlinge band tussen de 20 tot 30 man personeel was goed. Het bedrijf had mooie gebouwen uit 1924 en ik kan mij herinneren dat er de laatste jaren van het bedrijf een klein blauw-wit schildje aan de buitenkant aan de muur was bevestigd. Je weet wel, zo'n schildje, dat je bij monumenten ziet." Na de overname van de DOH in 1989 door de Utrechtse groothandel in hout- en bouwmaterialen Jongeneel bleef Gerard aan het bedrijf verbonden.

De technicus

Toen Albert Geerdink in 1957 bij de DOH kwam werken, betrok hij met zijn vrouw en vier kinderen de bovenverdieping van de witte villa rechts naast het bedrijf. Deze villa had de DOH ook overgenomen van de vorige eigenaar. "Beneden ons woonde de bedrijfsleider Ter Horst. Het was een villa met achterstallig onderhoud, maar wij hebben ons gered. Toen de villa in 1968 werd afgebroken, verhuisden wij naar een bedrijfswoning van de DOH in 't Wilbert."

Albert heeft twintig jaar bij de DOH gewerkt en was de man van de techniek. "Mijn werkzaamheden veranderden naar gelang de ontwikkelingen in het bedrijf en ik breidde mijn vakmanschap uit met allerlei avondopleidingen. Op een gegeven moment begon ik de hele elektrisering van het bedrijf voor mijn rekening te nemen. De stroom wekten we op met een dynamo in het 'Ketelhuis', aangedreven

door de stoomketel die werd gestookt met het 'mot', het houtafval uit het bedrijf. Dat 'mot' kwam via een afzuiginstallatie in het mot-hok terecht, direct naast de ketel." De grote metalen afzuiginstallatie, de 'cycloon', stond op het dak van het Ketelhuis. Dat kolossale ding staat voor altijd in zijn geheugen gegrift. "Die cycloon moest in 1968 na een restauratie teruggeplaatst worden en dat zou ik wel even doen. Maar boven op het dak ging het goed mis met mij en de cycloon en ik viel twaalf meter naar beneden. Mijn collega Ton Tanke heeft me gevonden en alarm geslagen. Ik had een behoorlijk aantal botbreuken en een beschadigde long, maar ben toch verrassend snel opgeknapt."

Het bedrijf lag Albert na aan zijn hart en hij aarzelde niet om ook in zijn vrije tijd voor de baas te werken. "Ik schilderde in de jaren zestig de grote reclameborden, met daarop die karakteristieke strak rood omlijnde hoge letters in het logo van de DOH. Ik vond dat mooi werk. Zo'n bord stond lang bij C&A, bij het station." Albert Geerdink kende het bedrijf op zijn duimpje, "maar ik kan mij niets herinneren van een monumentenschildje".

De voorman van de 'Kistenmakerij'

Kistenmaker Bert Hoek kan zich wel een blauw-wit schildje aan de muur van het bedrijf herinneren, maar niet wie het heeft bevestigd of weggehaald. Ook hij heeft goede herinneringen aan zijn werk bij de DOH. "Ik trad in 1965 als 15-jarige eerst in dienst bij Hazemeijer, maar na drie maanden had ik het daar wel bekeken. Ik wilde werken met hout en ging naar de DOH, waar ik begon met het maken van kisten. Gaandeweg werd ik voorman van de kistenmakerij. Wij maakten kisten voor de Hengelosche Bierbrouwerij, Stork, de Papiercentrale, de nettenfabriek uit Apeldoorn, de Seven-Up fabriek in Goor, de textielbedrijven als de Bamshoeve en Van Heek Scholco. En later ook voor het kraanbedrijf Tholen en de machinebouwer BOA, voor hun papierpersen die richting Rusland

Villa, direct rechts naast het terrein van de DOH aan de Enschedesestraat, die in 1968 is afgebroken

(Voormalige DOH) Houtunie. V.l.n.r. Bert Hoek, Koos Kalsbeek, Gerrit Albers

gingen. Voor sommige opdrachten kwam héél veel kijken, zoals een houten bekisting voor machines van Stork, die over zee vervoerd moesten worden. Zo'n machine woog wel 155 ton en de houten kist kreeg een afmeting van negen bij zes bij acht. In de hal van Stork maakten onder mijn aansturing, drie tot vijf man van de DOH eerst een houten frame. Die kwam op het stalen frame van de machine te staan. Op mijn aanwijzing had Stork aan het stalen frame hoeklijnen gelast, waardoor het geheel nóg stabiel werd. Daarna kwam er plastic omheen en brachten steigerbouwers een steiger aan, zodat daarna de DOH de inpakklus kon afmaken met steunbalken (schoor), planken en perslucht-spijkerhamers. Voor het transport van de machine naar de haven zorgde Van Wezel Mammoet. Om het geheel uit de werkplaats van Stork te halen moest de uitgang enkele tientallen centimeters verhoogd en verbreed worden en werd op een laag zand en staalplaten de machine op tankrollen de werkplaats uitgerold. En zo vertrok het 'Bijzonder Vervoer' op een dieplader richting haven."

Bert vond het prachtig werk en een mooie bijkomstigheid voor hem was dat hij de hele dag kon werken tussen de heerlijke geuren van hout. "Dé geur die mij naar de schaverij lokte was als eerste het red cedar, gevolgd door de geur van grenen." Na de sluiting van het houtbedrijf aan de Enschedesestraat bleef Bert nog een tijd verbonden als voorman bij de firma Jongeneel in Enschede. Hij geniet nu van zijn pensioen, net als zijn drie andere collega's in dit artikel.

De expeditiechef en bestekzoeker

Ton Tanke heeft in de zomer van 1999 letterlijk als laatste de poort gesloten van de houthandel aan de Enschedesestraat. Als dierbaar souvenir toont hij mij de bos sleutels.

1989 personeel van Jongeneel Hengelo met veel werknemers van de voormalige DOH en Houtunie. Van boven naar beneden, van links naar rechts: Koos Kalsbeek, Henk Westerhof, Andre Kiezenbrink, Gerrit Alberts, Jeroen Sieverink, Hans Kerkdijk, Bert Hoek, Hennie Schabbink, Ton Tanke, Hans Amsink, Yvonne Nijhof, Leendert van der Stelt, Jan Nijland, Frits Wilberink, Hans Spaan, Rene Dams, Rins Vroon, Ronnie Brugge-man, Fred Blokzeil, Henrie Brinkerink, Eddy Barkhof, Tineke Garritsen, ?, Marion Wessels, Jaap Boelens.

Hij was de expeditiechef en bestekzoeker in het bedrijf. "Ik begon in 1959 op de administratie van de DOH, maar bij gebrek aan zitvlees wilde ik het terrein op en controleerde ik het in- en uitgaande houtvervoer. Van leverlee werd ik ook de 'bestekzoeker' en het was mijn taak het meest geschikte hout bij de opdracht te vinden. Ik draafde daarvoor dagelijks kilometers over het terrein. Ik bouwde veel kennis op over hout en probeerde klanten zo goed mogelijk te bedienen. Het was een pracht bedrijf en de klanten waren tevreden. Ik zie vooral nog de stoomketel van Stork in het 'Ketelhuis' voor me. Zo'n prachtige ketel, versierd met rood en geel koper en altijd brandschoon. Hij liet je nóóit in de steek en had zeker een plek in een museum verdiend, maar is waarschijnlijk omgesmolten in Enschede. Vanaf 1959 kwam het hout gezaagd en wel het bedrijf binnen en werd een deel van de zagerij omgebouwd tot een showroom. De kolk op het terrein kon toen worden gedempt, maar die hebben we nog eerst gebruikt als visvijver; we wierpen vanaf een vlot onze hengels uit. Vlak voor het definitief dempen van de kolken in 1980 werden bevriende aannemers uitgenodigd voor een laatste viswedstrijd op de DOH: Brok van de Oude Postweg, Fox van de Steynstraat, Steggink, Thomasson Dura van de Marssteeg, Kreyenveld van de Tuindorpstraat en Prinsen van de Zwavertsweg en vast nog meer. En natuurlijk werd ook dit festijn afgesloten met een borrel." Daarna werden de 'kolken' gedempt met het puin van de schoorsteen. Weer een fabrieks-schoorsteen weg uit Hengelo!

Na de overname door Houtunie en later door Jongeneel, bleef Ton werken in het bedrijf. Op zijn laatste werkdag

aan de Enschedesestraat hielp hij nog klanten en aan het eind van de dag lag het terrein er aangeveegd bij. "Voor-dat ik de poort definitief sloot, maakte ik foto's van de gebouwen, want alles zou weg gaan."

Ton ging met pensioen en kreeg de originele bouwtekening uit 1924 van het bedrijf mee, die altijd in het kantoor had gehangen. Een bouwtekening met de allure van industrieel erfgoed. Maar of het bedrijf die status heeft gehad weet Ton niet, want hij heeft nooit een blauw-wit monumentenschildje gezien. De bouwtekening heeft hij aan het Museum Hengelo geschonken, "om het niet te vergeten" (een foto van de tekening is afgedrukt in ons nummer van april). De opvolger Jongeneel gebruikte in de jaren negentig de slogan 'Het hout nooit op'. Het houtbedrijf werd in november 1999 met de grond gelijk gemaakt en de grote lap grond aan de Enschedesestraat wacht nog steeds op een nieuwe bestemming.

1999: afbraak aan de Enschedesestraat van het houtbedrijf Jongeneel, voorheen DOH en Houtunie.

The Swallows uit de Zwaluwstraat

Pel Kotkamp

Arnold en Ben Kamphuis zijn rond 1960 tien en twaalf jaar oud, als ze hun neef Beppie Kamphuis ontmoeten. Die speelt op een ukulele de muziek van die tijd. De neven zijn gefascineerd en gaan dat ook doen. Zo spelen ze het bekende *Banjo Boy* van Jan en Kjeld op verjaardagen en feestjes. Ze wonen in de Zwaluwstraat in de Hengelose wijk De Noork. In dezelfde straat wonen ook de broers Leo en Alfons Schoolkate. Liefhebbers van dezelfde muziek. Het viertal oefent samen, de broers Kamphuis op ukulele en de broers Schoolkate op gitaar. Leo stopt al snel en Arnold, Ben en Alfons vormen Het Zwaluw Trio. Voetbalclub B.W.O. vraagt het trio om op hun feestavond in restaurant Pentrop te spelen. Hun eerste optreden.

Pentrop

In Pentrop is iedere maand een dansavond van het Indisch Contact Centrum, waar vele Indo-bands spelen. Die brengen nieuwe muziek met veel Amerikaanse invloeden. De broers gaan hier vaak heen. René and the Alligators spelen er onder meer *La Comparsa* en *Guitar Boogie* (een nummer dat bijna iedere band in die tijd speelt). Andere bands spelen er nummers van Cliff Richard and The Shadows, The Jumping Jewels, The Spotnicks en The Ventures. De Zwaluwen besluiten de naam te wijzigen in The Swallows.

Apparatuur

De ukuleles van Ben en Arnold komen van muziekwinkel Multi Musica naast het Gerardus Majella Ziekenhuis. Uit oude radio's en onderdelen die pa Kamphuis van Stork meeneemt en oude bierkisten van de Hengelosche Brouwerij wordt de geluidsinstallatie in elkaar gezet. Pa helpt omdat hij vindt dat zijn zonen beter muziek kunnen maken dan op de brommer in de stad hangen.

Gerepeteerd wordt in het begin in de voorkamer van hun huis aan de Zwaluwstraat. Regelmatig wordt de hele buurt op de kop gezet, wat nauwelijks tot problemen leidt.

Er moeten gitaren komen, maar de bekende Fender gitaren zijn veel te duur. De Kamphuizen kopen Nederlandse Egmond gitaren type Manhattan. Arnold vervangt zijn gitaar later door een witte Höfner, en nog later door een Fender Stratocaster, gekocht bij Huigens voor 1295 gulden. Ben koopt later een Fender Jazz Basgitaar. Ook worden later Dynacord versterkers aangeschaft.

Meer optredens

Drummer Jos Brouwer komt de band versterken met een Eric Delaney drumstel. De bekendheid neemt toe en ze verzorgen een avond (1962) voor het Rode Kruis in het VIOS-gebouw. (De Rootie Tootie bestaat dan nog niet.) Het optreden voor een volle zaal wordt een succes.

De band wordt steeds populairder en speelt in veel buurt- en clubhuizen zoals 't Lansink in de Twijnstraat, het Beets-huis op Thiemsbrug (waar Darius Dhlomo jongerenwerker is) en in het Kreejenus aan de Langelermaatweg.

Herman Kroeze is de zanger in de band als ze eind 1962 optreden in het clubhuis van Achilles '12 voor de afdeling badminton.

The Swallows door de jaren heen
Arnold Kamphuis - sologitaar
Ben Kamphuis - basgitaar
Alfons Schoolkate - rhythm-gitaar
Jos Brouwer - drums
Leo Schoolkate - gitaar
Herman Kroeze - zang
Wilma Geerdink - zang
Alfons Nijhuis - drums
Frans Nijhof - gitaar
Hans Nijhof - drums

Kleding

In die tijd besluiten ze uniforme kleding te gaan dragen. Van een goudkleurige spreij van gewatteerde stof worden jasjes gemaakt met brede revers, aan de achterkant voorzien van zwarte stof. Je kunt de jasjes ook omgekeerd dragen en zo kiezen of de revers goudkleurig of zwart zijn. Zanger Herman draagt een knalrood jasje in dezelfde vorm. Zo treedt de band in 1963 voor de tweede keer op in Losser in De Ster.

Nozems

Het is de tijd van de nozems, berucht om de trammelant die ze nogal eens maken. Zo ook die avond in Losser. De bekende nozem Bennie Bommer, aanvoerder van de Bommerbende, krijgt van de caféhouder extra bier, om hem rustig te houden. Dat pakt echter verkeerd uit. De aangeschoten bende en meelopers beginnen de zaak te 'verbouwen'. Het duurt maar even of de opgetrommelde politie begint de zaal te ontruimen. De band reageert niet en speelt 'gewoon' door tot de zaal leeg is. De caféhouder betaalt hen wel uit.

Bruiloften

Het gezelschap speelt ook op bruiloften. Ook menigmaal bij 't Steertje aan de Deldensestraat in Hengelo. Vaak maakt dezelfde fotograaf een reportage van het bruidspaar. Die fotograaf maakt ook reclamefoto's van de band. Met een 'oldtimer' auto van het merk Singer worden foto's gemaakt op de trappen van het nieuwe stadhuis van Hengelo.

Herman Kroeze verlaat eind 1963 de band. Tijdens het volgende optreden in het Parochiehuis in Luttenberg is Wilma Geerdink zangeres. Echter na een half jaar zijn ze weer met vier mannen.

Oldenzaal en Denekamp

In 1964 worden The Swallows de vaste band bij De Bond in Oldenzaal. Om de week speelt de band daar en de andere week in De Kul in Denekamp. Maar ook bij andere gelegenheden in Oldenzaal wordt gedanst op hun muziek zoals bij De Ster, De Zon, Kothman en in het Parochiehuis.

Medio 1964 is er een avond voor langdurig zieken in het vakantiekamp van de St. Nicolaasstichting in Denekamp. The Swallows spelen veel beat-nummers. Plotseling komt Sinterklaas binnen, nota bene midden in de zomer. Moeder overste heeft hem uitgenodigd vanwege de naam van de stichting.

Talentedjacht

In de loop van 1965 organiseert muziekhandel Huigens in Hengelo een talentenjacht in het Vios-gebouw. De winnaar mag meedoen aan een landelijke wedstrijd waar een platencontract en een volledige Dynacord-installatie te winnen is.

The Swallows eindigen samen met The Dynamics uit Almelo op de tweede plaats. De winnaar van de wedstrijd is de groep The Honest Men, eveneens uit Enschede en zij gaan in de RAI meedoen aan de finale. De verdere avond met 200 bezoekers wordt opgeluisterd door de bijzonder luidruchtige beat-groep HET en afgesloten met een optreden van de zeer onbeweeglijke Motions.

In de Raphaëlkerk in Hengelo aan de Mozartlaan, de Koepelkerk genoemd, spelen ze tijdens de allereerste 'beatmis' die er wordt gehouden en later navolging vindt in veel kerkgebouwen.

In november van dat jaar bestaat het Beetshuis vijf jaar. De hele dag is er feest voor kinderen en tieners, met veel activiteiten. Voor de tieners van het Beetshuis, maar ook van het Kreejenus en 't Lansink is er 's-avonds een speciaal Sinterklaasbal. Entree is 50 cent. De muzikale omlijsting van de avond is met The Swallows. De samenstelling van de band is dan inmiddels gewijzigd. Naast Ben, Arnold en Alfons is ook Leo Schoolkate terug. Alle vier spelen ze dan op Höfner-gitaren. De drummer in de band is Alfons Nijhuis.

Het einde van de Swallows

De samenstelling wijzigt weer en in De Bond vindt in februari 1966 het carnaval plaats. Tijdens het feest bestaat de band uit Ben en Arnold, vergezeld door de broers Frans Nijhof gitaar en Hans Nijhof drums.

The Swallows houden hierna op te bestaan.

Eind jaren zestig besluiten veel artiesten te gaan spelen in bands die spelen op bruiloften en partijen. Veelal blijven ze top-40 muziek maken.

Combo en Trio

Ben Kamphuis speelt in 1966 een half jaar in The Switch Combo, met Rudie Vaneker, Marinus van Keulen, Sjaak Sterrenburg en Teun Koerselman.

Daarna wordt de Swallow Combo opgericht, bestaande uit Ben, Arnold, Johan Kamp- drums- en Emmy Twilhaar op sax. Later spelen Joop Buis en Willy Grafen op sax in de combo.

Eind jaren zeventig, begin tachtig wordt de Swallow Combo een trio, bestaande uit Ben Kamphuis, Klaas Teunissen en Herrie Lok. Weer later opnieuw met z'n vieren: Ben Kamphuis, Jopie Buis, Alfred Kups en Woutje Tip.

Arnold Kamphuis speelt vanaf 1975 tot nog in 2012 met Wim van den Berg, Roel van de Berg en Hans van de Kanst in de band Easy Four, die zich kort na het begin Easy Music noemt.

Bron: Gesprekken van de auteur met Ben Kamphuis en Arnold Kamphuis

BUITENPLAATS DE HOUTMAAT IS DE PLEK VOOR AL UW FEESTEN, PARTIJEN EN VERGADERINGEN.

Een prachtige en sfeervolle locatie. Elke zondag tussen 15:00 en 19:00 uur is het bij de Houtmaat tijd voor Sunday Time! De gezelligste zondagmiddag borrel met activiteiten voor de kids, onze eigen DJ en live muziek op de koepel van het Cultuurpodium.

studio beerens
de beeldmakers

Fotografie
Multimedia
Internetproducties

www.studiobeerens.nl

dobey
dol op dieren

DOBEY HASSELO
Hans Vonkstraat 17
7558 BN Hengelo
Winkelcentrum Hasselo
Tel 074 2434789

DOBEY HENGELOSE ESCH
Uitslagsweg 95-15
7556 LN Hengelo
Winkelcentrum Hengelose Es
Tel 074 2566877

THIJERT
bloemsierkunst

Deurningerstraat 106 - Hengelo.
Telefoon: 074 - 291 65 31 Fax: 074 - 243 12 90

- Boeketten • Kado-artikelen
- Interieurbepantingen • Hydrocultuur

info@thijert.nl

www.thijert.nl

KAPSALON BEERLAGE

BEL VOOR EEN AFSPRAAK: 074- 291 46 21

Oldenzaalsestraat 235 - Hengelo (ov) - info@kapsalonbeerlage.nl - www.kapsalonbeerlage.nl

twentie [design
en dtp]

Willemstraat 71a 074 - 29 10 244
7551 DL Hengelo info@twentie.nl [twentie.nl]

**SLEUTELSPECIALIST
HAVEKES**

SLEUTELS & INBRAAKPREVENTIE

OP HANG & SLUITWERK KLUIZEN EN DEUREN
ook hulp bij blootstelling

Vriendelijk aanbevelen
Roy Wolterink

SLEUTELS - CILINDERS - HANG EN SLUITWERK
SLEUTEL - SYSTEMEN - MEERPUNT SLUITINGEN
KLUIZEN - CILINDERSLEUTELS - KLAVIERSLEUTELS
AUTOSLEUTELS - KLUISSLEUTELS - FIETSSLEUTELS

Deldenerstraat 37 - 7551 AB Hengelo - tel: 074-2501620
Mob: 06-11445853 - Web: www.whavekes.nl - E-mail: info@whavekes.nl

VICTORINOX

LIPS

EVVA

Pfaffenham

ABUS

NEMEF

Veldhuis
schoonmaak

OSB
keurmerk

Dé Schoonmaakspecialist in Twente

t (074) 291 38 54

Veldhuisschoonmaak.nl | sinds 1969
Voor een schone zaak

Het erf De Holtmaat in Klein Driene

Gerrit Welberg

De Holtmaat is het erf waarnaar de huidige uitspanning 'De Houtmaat' is vernoemd. Onder volgnummer 8 komt dit erf voor in het erfoverzicht van Klein Driene, dat is afgedrukt in *Oald Hengel* nr.5 van het jaar 2000.

De eerste vermelding

Het is het eerste erf in deze serie dat geen 'gewaard' erf van de marke Klein Driene was. Het al of niet gewaard zijn in de marke betekende, dat het erf wel of geen specifieke oude rechten had in de marke. We komen de naam 'Holtmaat' voor het eerst tegen in de notulen van de holtink (markevergadering) van het gezamenlijke markeboek van Woolde, Oele, Groot- en Klein Driene in het jaar 1562. Tijdens deze holtink werd aan de 'gesworenen' (wakers over overtredingen van de markerechten) gevraagd, wat zij te 'wrogen' hadden (een vergrijp melden). Daar werd Jan ter Holtmaat opgevoerd als overtreder van de regels die voor het markehout golden. Hij had zich zonder toestemming van de 'marke autoriteiten' twee voer 'soor' hout (dood hout) toegeëigend. Enkele jaren later, in 1567, zijn de plaatselijke markerechten opnieuw bepaald. Daarin lezen we dat iemand die zonder toestemming van de holtrichter (= markerichter) "eenich holt, eecken offte boijken (eiken of beuken) sall houwen offte houwen laten, offte vergunnen, sall verboirt (verbeurd) ende gebroicket (van breuken/boete) hebben twalff olde schilden, den holtrichter half und samplijcke erfgenamen half"¹. De markerichter en de gezamenlijke eigenaren van de boerderijen staken deze boete dus ieder voor de helft in hun zak.

De naam Holtmaat of Houtmaat

Als familienaam komt hij in het huidige telefoonboek van Hengelo niet meer voor. Het Meertens-instituut in Amsterdam geeft in 2007 een prachtig overzicht van de dan voorkomende familienamen in Nederland. In Twente hadden de gemeenten, Twenterand, Tubbergen, Almelo, Borne, Oldenzaal en Hengelo minder dan vijf naamdragers de naam Holtmaat. De Hof van Twente 10, Enschede 5 en Losser 6. In de overige gemeenten kwam de naam niet voor. Opvallend is de concentratie van deze naam in Raalte en Hellendoorn, respectievelijk 138 en 21 keer. In het Sallandse schattingsregister uit 1520 komt de naam helemaal niet voor.

De naam *Houtmaat* kwam in 2007 in geheel Nederland niet voor als familienaam. Een verklaring voor de betekenis van die naam lijkt simpel. 'Holt' slaat op hout en 'maat' op een lager (drassig) gelegen stuk grond. Het gebied van de tegenwoordige Houtmaat/Weusthagpark wordt in ieder geval doorsneden door de 'Houtmaatleiding' zoals die nu op de plattegrond van Hengelo genoemd wordt. Dit is de beek die via de BWO-voetbalvelden langs de begraafplaats aan de Deurningerstraat naar het Houtmaatgebied loopt. Ook de zogenaamde 'Rotleiding', waarvan nog een deel aanwezig is op de begraafplaats aan de Oldenzaalsestraat, liep via het vroegere Drilscholten ook richting Weusthag. Er is veel klei uit de omgeving van de Houtmaat gegraven, denk maar aan het steenfabriek van Rientjes. Water heeft nu eenmaal de neiging om naar lager gelegen gebieden te stromen. Wie een betere verklaring voor deze naam heeft mag het zeggen.

De bewoners

Volgens het verpondingsregister van 1601 van Twente wordt het erf genoemd onder nr. 465. In 1601 is het erf niet genoemd. Vanwege ontduiking van opgave van veel Twentse erven werd in 1602 weer gecontroleerd en toen werd de Holtmaat wel 'gevonden' en de bewoners zullen wat betaald moeten hebben. Het volgende is erover genoteerd:

De situering van de 'Holtmaet', de plaats van het erf in de cirkel

Op de 1e kadastrale kaart 1832

Detail, in 1832 twee woningen elk bewoond door twee gezinnen

Op de topografische kaart 1954

De situatie op de stadsplattegrond heden

"Die Holmaet, wesende een brincksitterswoningne, heeft an middelmatige landen 1 mudde, an lege waterige landen 1 mudde".²

Een 'brinkzitter' is een bewoner die werd gedoogd in de marke. Het verpondingsregister geeft als verklaring voor 'brinksitter': 'aan de rand van een bewoonde kern wonende een kleine landarbeider'.

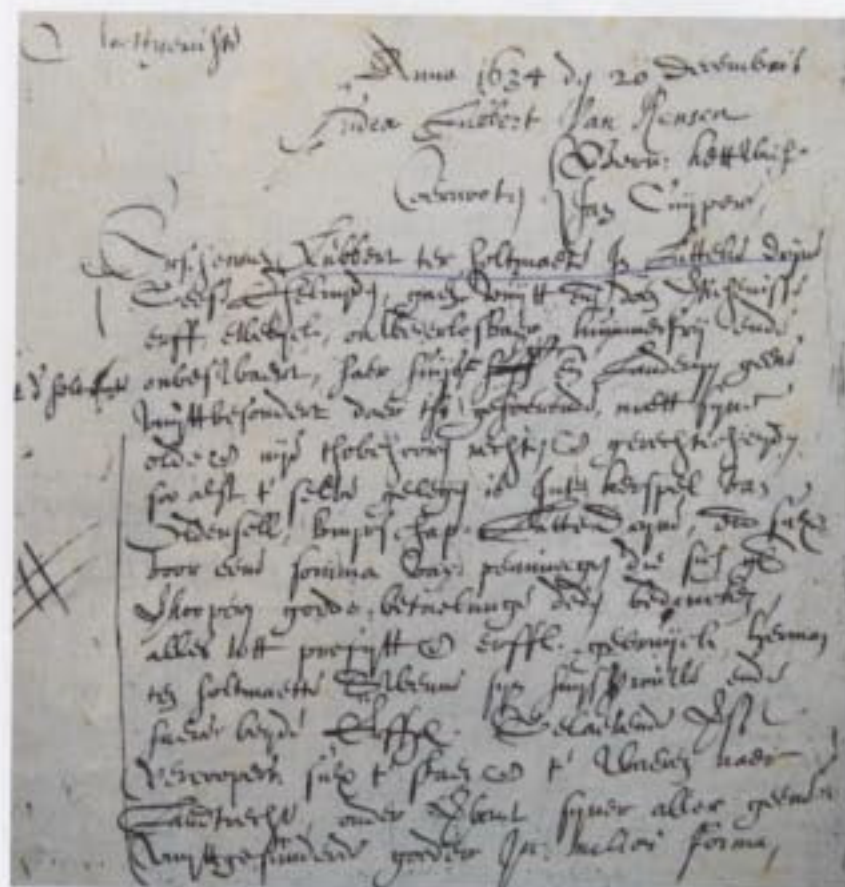
Wat zijn verdiensten zijn geweest om in de marke gedoogd te worden, kunnen we niet achterhalen. Een gewaard erf had toen al gauw aan cultuurgrond 8 tot 10 mud (4 à 5 ha). De Holtmaet moest het dus met ruim een halve hectare doen. Vergeleken met de gewaarde boeren had de Holtmaet relatief veel lage gronden, bijna net zoveel als de gewaarde erven.

'Nootgericht'

Zo wordt een gerichtshandeling genoemd van het landgericht van Oldenzaal van 20 december 1634 voor een actie van de bewoners van de Holtmaet. Wat de aanleiding tot deze (plotselinge/onverwachte) handeling is, staat er niet bij. Wel wat de bedoeling is. We maken in die akte kennis van het eerste bekende echtpaar op de Holtmaet. Het zijn Lubbert ter Holtmaete en Geese. Zij laten weten te doen "vertichenisse, erff, eeuwelijck, onwederlosbaer, kummerfrij ende ombeswaert" hun huis "genamtt 'd Holtmate" en de landerijen, niets uitgezonderd, alles wat daar toe behoorde "met sijne olde ende nije tho-behooren recht ende gerechticheijden soo alst't selve gelegen is int kerspel van Oldensell, buurschap Lutte Drijne" aan Herman ter Holtmaette. Deze uitgebreide verklaring betekende, dat zij hun goed overdragen met al de bijbehorende rechten aan Herman ten Holtmaette en zijn echtgenote Swenne, die in deze akte als erfgenamen geduid worden.³

Op 9 mei 1635 kwam Swenne ter Holtmaete weer voor het gericht, nu echter zonder haar man Herman, want

die was overleden. Zij hebben samen dus nog geen half jaar kunnen genieten van hun bezit. Zij werd bij deze gerichtshandeling bijgestaan door Hendrich Molkenbuij als haar 'mombaar' (voogd, wettelijke vertegenwoordiger). Zij lieten de rechter een 'seecker instrument' (akte) zien waaruit moest blijken dat Swenne en haar overleden man aan het echtpaar Lambert Jansen en Merrije een halve hooimaat, gelegen in 'Lutteke Drijne' hadden verkocht die Herman ter Holtmaet gekocht had van zijn broer Lubbert ter Holtmaete. Omdat er bij de laatste overdracht geen verkoopakte was opgemaakt, werd dat bij deze handeling geregeld. Dit gebeurde wel in bijzijn van de voogden van de onmondige kinderen van Swenne, zijnde Lubbert Averdijk en Lambert ten Hoevel. Tevens werd verklaard dat het bedrag waarvoor de halve hooimaat was verkocht, wel ontvangen was.

De akte van 20 december 1634: de overdracht van het goed

De voornamen van de beide Holtmaten in de twee gerechtshandelingen doen vermoeden, dat de hiervoor beschreven overdracht van 20 december 1624 een overdracht was tussen twee broers.⁴

Bewoners worden eigenaar

Alle handelingen die we tegenwoordig bij de notaris regelen, werden vóór de Franse tijd afgehandeld door de plaatselijke richters, in dit geval dus de richter van het Landgericht Oldenzaal. De zaken die betrekking hadden op personen of goederen binnen de stad Oldenzaal vielen onder het stadgericht. Zowel bureau als richter waren voor stadgericht en landgericht waarschijnlijk dezelfde. Zo zien we dat op 21 november 1661 Jan en Gerrit ten Sijthave met hun respectievelijke eega's Willemken en Merriken evenals Arent ten Elshoff met zijn vrouw Garbrich voor het landgericht van Oldenzaal de overdracht lieten beschrijven van "haer eijgen vrije toebehoerende goet genamt die *halve* Holtmate mett alle haer recht ende gerechticheit". Het goed was gelegen in het gericht van Oldenzaal 'buyschap Cleijne Drijne'. De verkoop geschiedde mede uit naam van Lubbert Meijer uit Borne en Jan Pottcamp. De kopers waren het echtpaar Lubbert ter Holtmaete en Swenne en het echtpaar Willem ter Holtmaete en Mette. Waarschijnlijk is deze Swenne dezelfde als die we in 1635 zagen. Zij zal opnieuw in het huwelijk zijn getreden, nu met de genoemde Lubbert. Willem werd als schoonzoon genoemd, toen Lubbert en Swenne samen met Willem gelijktijdig bij de aankoop een lening aangingen van 1000 caroligulden, een voor die tijd aanzienlijk bedrag. Mogelijk waren Swenne en Lubbert op leeftijd en betrokken daarom hun dochter Mette met schoonzoon Willem bij de aankoop van het goed. Het echtpaar Gerrit Tonnissen ten Caete en Aeltien Gerrijts waren de geldschietters. Elk jaar moest op Martini (11 november) de 5% rente betaald worden. De Holtmaete werd als onderpand gegeven.⁵

Twee zaken vallen op. Ten eerste is er bij de verkoop sprake van de 'halve Holtmate', die kennelijk door vier eigenaren verkocht werd. Ten tweede is als onderpand voor het behoorlijk hoge geleende bedrag 'De Holtmaete' gesteld. Dus niet de 'halve Holtmaete'. Hieruit zou je kunnen afleiden dat Lubbert en Swenne eigenaar waren van de andere helft van het goed.

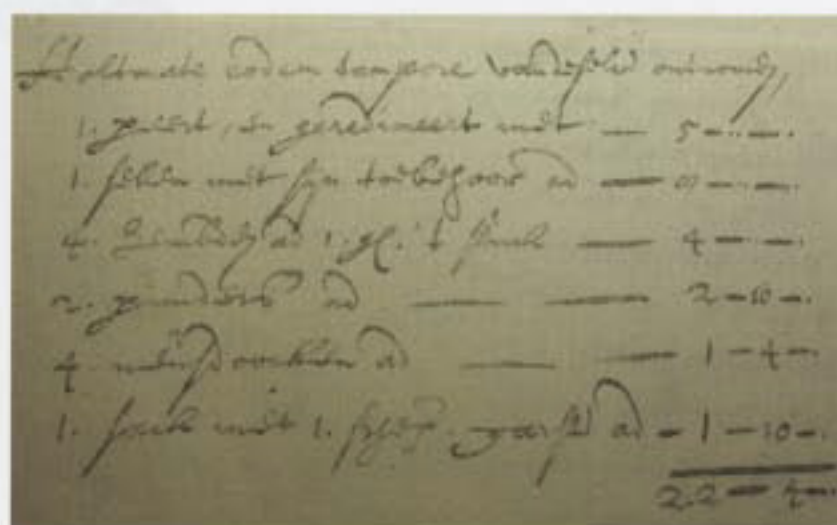
Bommen Berent

In eerdere artikelen is de rampzalige tijd van de 17^e eeuw ter sprake gekomen. Voor het westen van ons land gold het begrip 'de Gouden eeuw' terwijl in het oosten oorlogen werden uitgevochten, met alle narigheid voor de plaatselijke bevolking. Zo waren ook de bewoners van de

Holtmaet het haasje. Ook in dat afgelegen drassige gebied wisten de troepen van de Münsterse vorst, bisschop Bernard van Galen het nodige te roven. Op de van die rooftochten opgestelde lijst uit 1674 komt de 'Holtmate' voor. Daarvan is genoteerd:

1 peert, en geredimeert (afgekocht) met	5 - .. - ..
1 sellen (paardehoofdstel) met zijn toebehoor ad.	8 - .. - ..
4 hembden ad. 1 gl. 't stuck	4 - .. - ..
2 punders ad.	2 - 10 - ..
4 neusdoocken ad.	1 - 4 - ..
1 sack met 1 schepel garste ad.	1 - 10 - ..
	22 - 4 - .. ⁶

Het is niet bekend, of de genoteerde bedragen ook betaald zijn.

Afbeelding van de schadelijst uit 1674

Belastingen

In de jaren 1675, 1682 en 1694 zijn verschillende belastingen geheven. Ook daarna weet de overheid steeds weer de bewoners te vinden, die moeten bijdragen aan 's lands onkosten. In 1675 en 1682 moest betaald worden voor het *vuurstedegeld* of schoorsteengeld. Ook bij de 'Holtmate' werd een vuurstede gevonden. Vóór zijn naam stond in het register van 1675 de letters ppr. dat 'pauper', dus arm, betekent⁷. Deze belastingvorm dateert uit 1598 en is daadwerkelijk toegepast vanaf 1628. Aanvankelijk moest 20 stuiver betaald worden, maar op het eind van de 17^e eeuw blijkt 3 gulden een vaste last voor een stookplaats te zijn. Holtmate zal vanwege zijn status van 'pauper' vrijgesteld zijn. In 1675 moest ook 'hoofdgeld' betaald worden. Een belastingvorm die gold vanaf een bepaalde leeftijd, die gedurende de 17^e en 18^e eeuw wel eens werd gewijzigd (12 jaar, later 17 jaar), evenals het te betalen bedrag. Het hoofdgeld heeft de provinciale overheid de nodige hoofdbrekens gekost. Men constateerde namelijk dat veel personen, zelfs hele huisgezinnen, niet genoteerd waren. Voor zover inwoners niet onder de registratie uit konden komen, trachtten zij geregistreerd te worden op de lijst van onvermogenen. Herhaalde tellingen in opdracht van de Staten van Overijssel gaven steeds een

kleiner aantal belastingplichtigen aan. Opgemerkt werd "dat de nieuwe registers nog merklijk verergerd en vele personen en huisgezinnen, of geheel overgeslagen, of op de lijst der onvermogenen in plaats van die op de vermogenen gesteld zijn".⁸

Het vuurstederegister van 1682 geeft naast de 'Holtmaete' ook nog 'een 'kaettershijus aldaer' aan. Beide met 1 vuurstede. Van het 'kaettershuis' is genoteerd dat de bewoner 'aelmoesen zijn genieten-de' en "na onse beste kennise onmagtig het schoorsteengelt te betalen".⁹

Later werd ook nog zoutgeld geheven. In 1694 werd de Holtmaete 'pro deo' genoteerd, dus vrijstelling, evenals in 1702.¹⁰

Testament

Op 18 maart 1699 liet het echtpaar Roeloff ter Holtmaete en Anne voor het gericht van Oldenzaal hun testament beschrijven. Roeloff was op 10 juli 1665 als 'Roleff' Tijnck uit Hasselo gehuwd met Jenneken van de Holtmate. Op 28 november 1680 huwde Roleff weer met Anne Nijhuis uit Hasselo. Beiden waren 'gesont van lichaam en haeres verstandes volkomen magtig'. Zij waren zich bewust van de sterfelijkheid van hun lichaam, de zekerheid van de dood en het onzekere moment daarvan. Zij verklaarden 'niet uyt dese werelt te willen scheijden' zonder daarvoor over hun 'tijtlijke goederen, so Godt de here verleent heeft, gedisponeert te hebben'. Zij stelden als universele erfgenaam de zoon Hermen ter Holtmaete 'van het eerste bedde geprocureert' en zijn vrouw Gese. De te erven goederen werden als volgt omschreven: "alle haare goederen, het halve huijs genaemt de Holtmaete ende het vierde part der landerijen aen voornoemd huijs Holt-

*Muurankers,
het product
van de smid*

Timmersweide, vroeger de Holtmaatplaats

Een herinnering, het fietsviaduct bij de begraafplaats aan de Deurningerstraat. Rijkswaterstaat is nauwgezet bij de lokale naamgeving aan kunstwerken.

maete dependerende", dus een vierde deel van de landerijen die bij voornoemd huis behoorden. Verder "de geheele smitte en daertoe gehoiende gereedschap, alle mobilen des huijses en alles wat comparanten is toebehoirende". Ook 'de actiën en credijten so hebbende als toekoemende'.

Er waren wel wat voorwaarden. Zij konden over de goederen vrij beschikken, mits de andere zoon Lubbert was 'uigtgegoedet'. Verder waren Hermen en zijn vrouw Gese verplicht de ouders "in kost en klederen nae haere staatsgelegenheit te onderhouden tot der doet toe en alsdan te besorgen een eerlijcke begrafenis". Met 'hantastinge' werd beloofd de overeenkomst na te komen.¹¹

Er wordt gesproken over de halve huis. Dat wekt de indruk dat de hoeve kennelijk uit twee woningen bestond. Uit het vervolg zal dat ook bevestigd worden. Later, op de eerste kadastrale kaart zagen we ter plekke al twee woningen staan die elk zelfs door twee gezinnen werden bewoond. Ook is er sprake van 'de geheele smitte', hieruit mogen we concluderen dat Roeloff als handwerkman het beroep van smid uitoefende.

1) Het markeboek van Woolde, Oele, Groot- en Klein Driene, in kopie aanwezig in de bibliotheek van het historisch museum Hengelo.

2) Oudheidkamer Twente, 'Het verpondingsregister van Twente van 1601'

3) H.C.O., toegang 66.1, inventaris nr. 7

4) Idem

5) Idem, inventaris nr. 10

6) H.C.O., toegang 3.1, inventarisnr. 1907

7) H.C.O., toegang 3.1, inventarisnr. 2568

8) Nederland in vroeger tijd, deel 28, blz 519, 520

9) H.C.O., toegang 3.1, inventarisnr. 2582

10) Idem, resp. inv. nrs. 2391 en 2394

11) H.C.O., toegang 66.1, inventaris nr 11

De grens van de gemeente Hengelo (1811-1881)

De gemeente Hengelo ontstond in 1811 uit de marken Beckum, Oele en Woolde. De grenzen van deze nieuwe gemeente werden in 1820 in het "Proces-verbaal der grensbepaling van het grondgebied der gemeente van Hengelo" vastgelegd. De grens liep van de ene markering naar de volgende; deze markeringen waren palen of grote veldkeien. Tussen paal 13 en 14 werd in eerste instantie een punt gemist, de Fabelhuttesteen. Deze krijgt nummer 13a. Zo was de gemeentegrens vanaf 1820 gemarkeerd door 35 palen en stenen, die vaak al voor 1811 aanwezig waren als grensstenen van de marken. Van deze palen en stenen zijn er acht bewaard gebleven. Op drie plaatsen werd in de afgelopen jaren een markering herplaatst door Museum Hengelo.

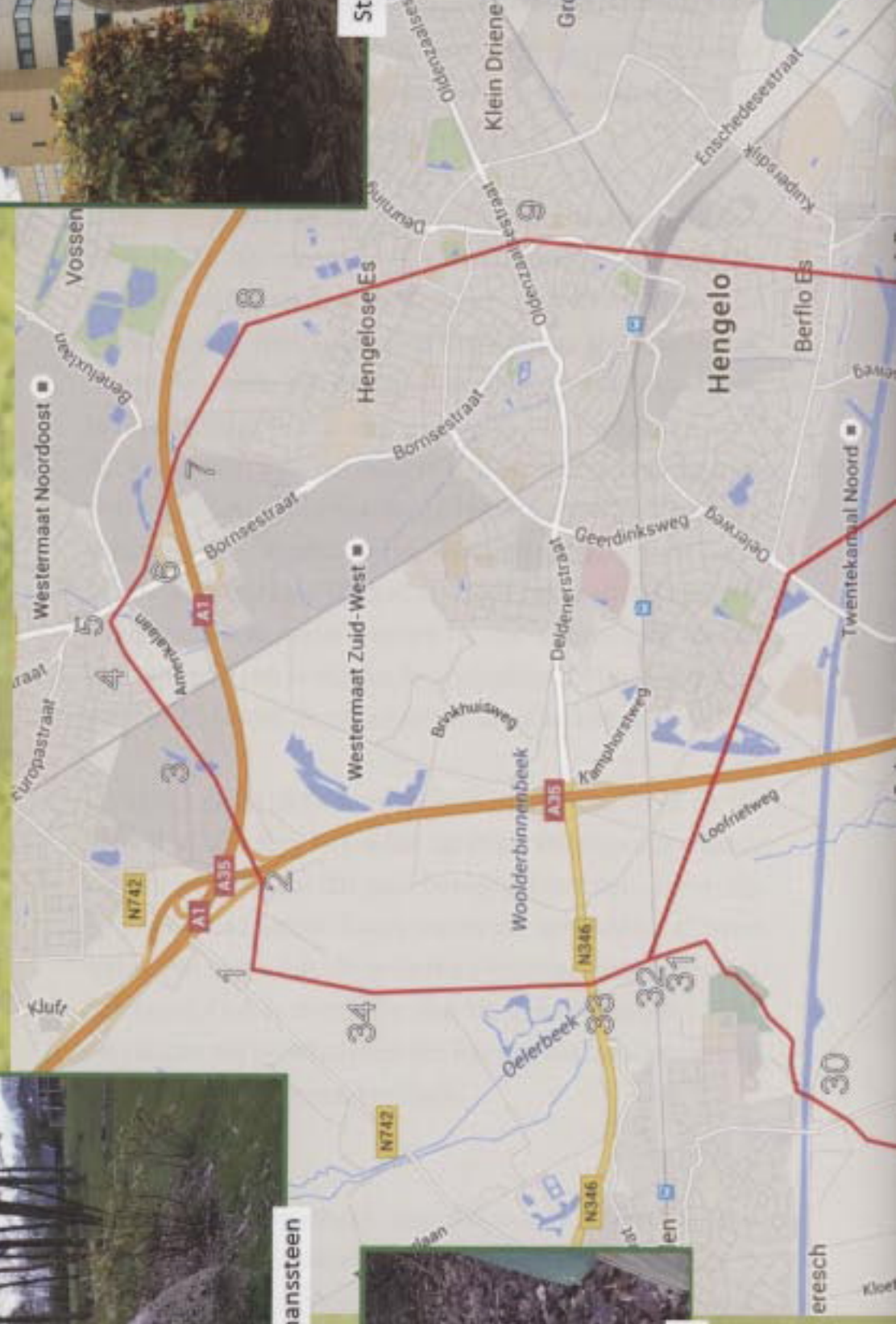
Steen nr. 5: Welemanssteen

Steen nr. 3: Steen bij het Jodenkerkhof

Steen nr. 7: Steen bij Wegter

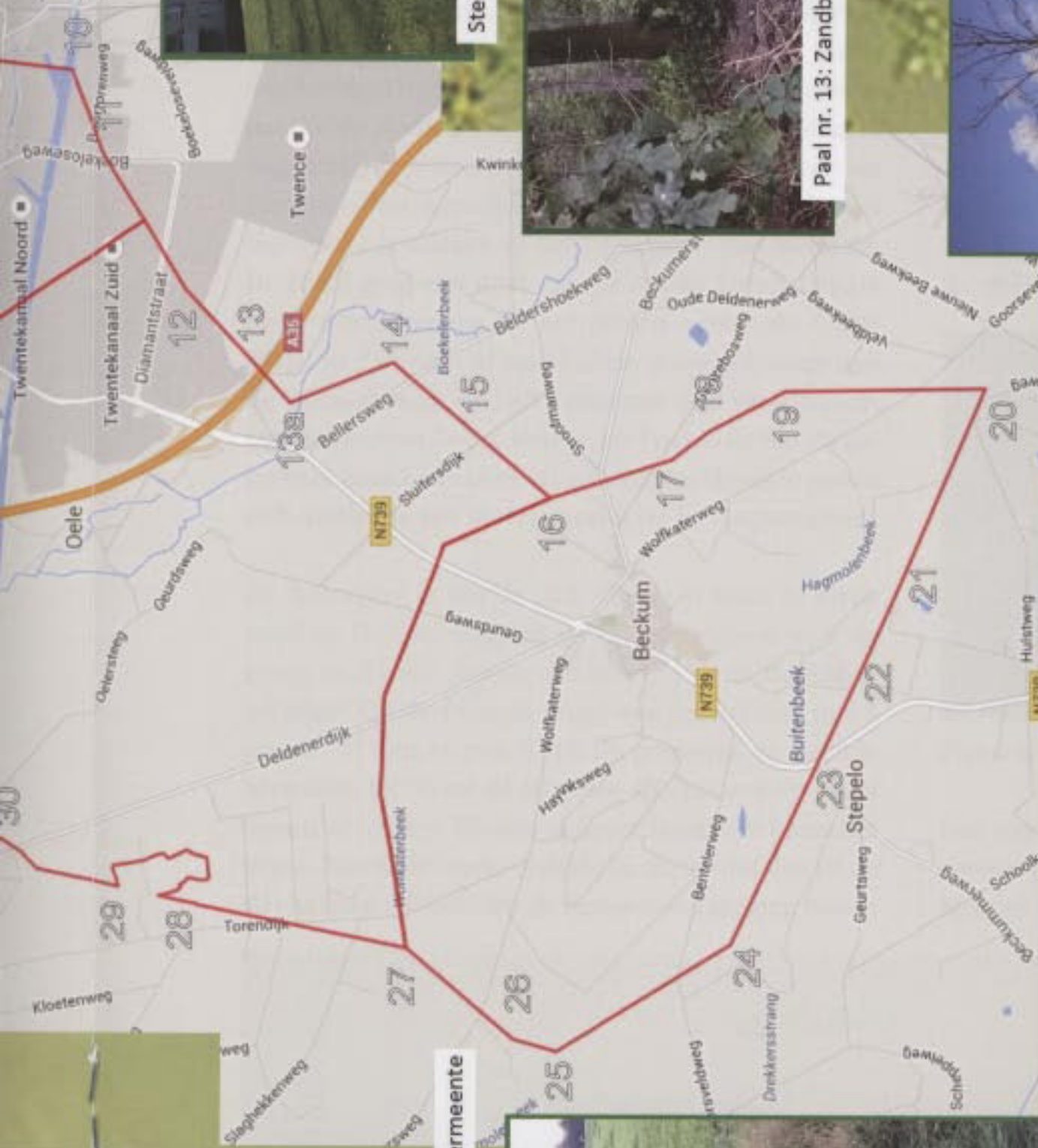

Paal nr. 29: Paal ten noorden van de Flierreente

Paal nr. 20: Grevenpaal

Steen nr. 8: Steen in het Minnebroek

Steen nr. 9: Hollinkbergsteen (geplaatst in 1996)

Paal nr. 13: Zandboerpaal (geplaatst in 2015)

Paal nr. 14: Belderspaal (geplaatst in 2014)

Paal nr. 13a: Fabelhuttesteen

Paal nr. 15: Hogeveldspaal

De Werkgroep Markegrenzen Hengelo is een onderdeel van de archeologiegroep van Museum Hengelo. De groep bestaat uit Ellen Beerens, Rob Bloemendaal, Gerhard Post en Miny de Vries. Ons doel is om te onderzoeken waar de markengrenzen en markesten nog zichtbaar zijn in de gemeente Hengelo en deze zichtbaarheid te verbeteren door registratie als monument en plaatsing van informatieborden.

Markegrenzen in Hengelo (VI)

de grens van Woolde met de gemeente Lonneker

Door: Werkgroep markegrenzen Hengelo

Toen in 1811 de gemeente Hengelo tot stand kwam, grensde deze aan de oostkant aan de gemeente Lonneker. (zie poster) Deze grens liep vanaf de Hollinkbergsteen bij de Oldenzaalsestraat over de Oude Molenweg via de AKZO fabriek, verder naar het zuiden tot uiteindelijk bij de Grevenpaal de grens met de gemeente Haaksbergen wordt bereikt. In 1934 fuseerden de (oude) gemeenten Lonneker en Enschede tot de nieuwe gemeente Enschede. Vanaf iets ten noorden van de Zandboerpaal tot de Grevenpaal is de oude grens tussen Lonneker en Hengelo ongewijzigd, maar nu als grens tussen Enschede en Hengelo. Het noordelijke deel van de grens is wel ingrijpend gewijzigd, in het "voordeel" van Hengelo. In 1882 ging een deel van de marke Groot Driene over naar Hengelo. In het gebied achter de Oude Molenweg werden al snel huizen gebouwd, zoals aan de Bongertsweg. In 1937 gingen een deel van de voormalige marken Groot Driene en Tweekelo van de gemeente Enschede over naar Hengelo; Hengelo strekt zich sinds die tijd uit tot voorbij de Kettingbrugweg.

De figuratieve schets uit 1820 (figuur 1) toont de grens vanaf de Hollinkbergsteen (links) tot het punt waar de grens nu de A35 kruist, niet zo ver van de Haaksbergerstraat. Dit deel van de grens was gemarkeerd met 5 stenen: N° 9 tot en met N° 13. De grens van de Hollinkbergsteen (N° 9) tot de Helsteen (N° 10) was de grens tussen de marken Woolde en Groot Driene. In Lonneker begon daarna de marke Tweekelo, die verder liep tot de Belderspaal (N° 14). Aan de Hengelose kant ging tussen

de Walkatensteen (N° 11) en de Egb(e)rinksteen (N° 12) de marke Woolde over in de marke Oele (Woolderzijde). In 1820 was dit punt nog niet gemarkeerd, en ontbreekt daardoor op de figuratieve schets. De laatste paal op dit deel van de schets is de Zandboerpaal (N° 13). Om deze grens op een moderne kaart te zien, verwijzen we u naar www.markegrenzen.nl of naar Marktstraat 19, de archeologie-dependance van het Museum, waar een poster met een kaart en alle bestaande grensstenen van de gemeente Hengelo hangt. De poster is in dit nummer opgenomen. Van dit stuk grens is nu alleen nog het laatste stuk in het landschap te herkennen. Een sloot langs de bosrand waar ook de Zandboerpaal staat, vormt hier de grens. Een deel van de grenswal tussen de Walkatensteen en de steen bij Föbel was in 2006 nog aanwezig. De lucht-

Figuur 2. Het zuidelijkste deel van Woolde (foto Google Earth)

foto van Google Earth (figuur 2) toont deze wal net ten westen van de Boekeloseweg. Ook oude topografische kaarten (zie www.topotijdreis.nl) tonen deze grens nog

Figuur 1. Figuratieve schets van de grens tussen Hengelo en Lonneker (noordelijke deel). Het noorden is links. De noordgrens tussen Hengelo en Lonneker

marcel wilderink architect

interieur bouwmanagement
enschedesestraat 198
074 2429931

www.wilderink.nl

PROFESSIONEEL SCHILDERWERK MET OOG VOOR DETAIL

DE KONING SCHILDERS

NIEUWBOUW EN
ONDERHOUD VOOR:

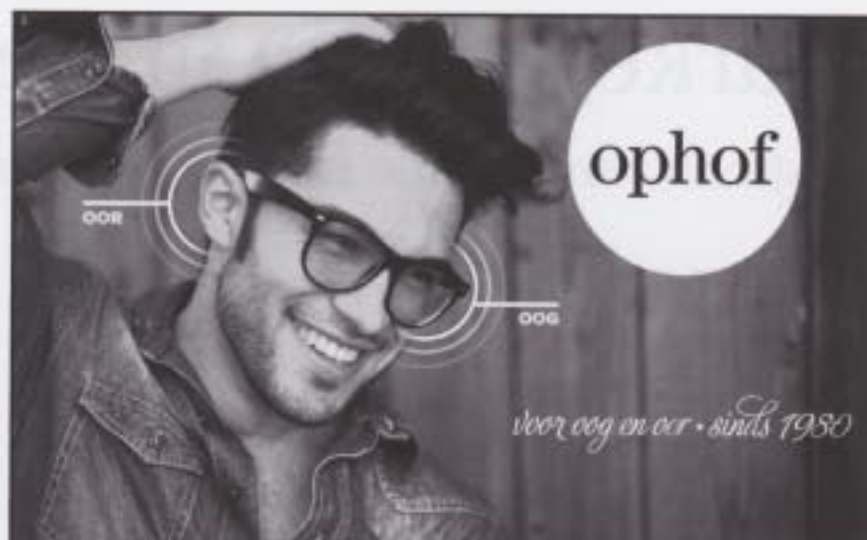
- Particulier
- Woningbouw
- Utiliteitsbouw
- Industrie

OOK HET
ADRES VOOR:

- beglazing
- vloer-, wand- en
raambekleding
- kleur- en
technisch advies

100
De Koning Schilders
1906 - 2006

Hassinkweg 9, Hengelo.
Telefoon: 074-2913692.
E-mail: koning@introweb.nl

ophof

voor oog en oor • sinds 1980

**HOUTHANDEL
SCHARENBOURG**

Ganzebosweg 335
7548 PT Boekelo
Tel. 074-3676253
Fax 074-3676611
Autotel. 06-53394623

E-mail: houthandel@scharenborg.com

www.scharenborg.com

Café – Restaurant PECA

Oldenzaalsestraat 215
7557 GK Hengelo
Tel. 074-2914332
Anno 1926

Drukkerij Roelofs kleurt kwaliteit

Toen & Nu

Josink Esweg 23
7545 PN Enschede
T 053-430 63 60
E info@drukkerij-roelofs.nl
I www.drukkerij-roelofs.nl

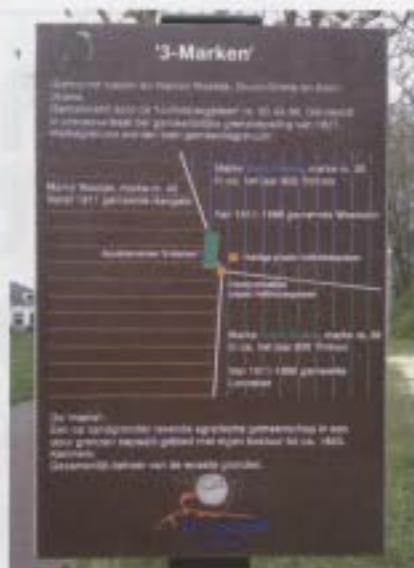
wonen
slapen
textiel

www.brokinterieur.nl

De Hollinkbergsteen

Info bij de Hollinkbergsteen

duidelijk. Op dit deel van de grens heeft vroeger een landweer gelegen. Tot in het begin van de 20e eeuw waren delen hiervan nog (hinderlijk) aanwezig¹.

De stenen

In 1977 vond de heer Rensen op dit deel van de grens geen stenen of palen². Rond deze tijd werd het zuidelijke industrieterrein aangelegd, en bestonden de boerderijen het Föbel en het Egberink nog. Nu is de situatie nog veel meer verstoord en lijkt (ondergrondse) aanwezigheid zeer onwaarschijnlijk.

Maar er is ook goed nieuws. De Hollinkbergsteen is mogelijk al in 1871 verwijderd, toen op deze plek een begraafplaats ingericht werd. Sinds 1996 is er een "replica" van de Hollinkbergsteen geplaatst. De vervanging is geplaatst op initiatief van Gerrit Welberg³. Oorspronkelijk lag deze replica op de juiste plek, in het perkje naast het gebouw "3-marken" aan de Lijsterweg. Niet veel later is hij naar een 'prominentere' plek verplaatst op het veldje voor het gebouw. In samenwerking met de woningbouwvereniging St Joseph (nu Welbions) zijn in maart 2009 twee informatieve borden geplaatst, die de geschiedenis van dit punt beschrijven⁴.

Verder is ook de plek van de Zandboerpaal opnieuw gemarkeerd. Tijdens een inspectietocht met de Loakstenencommissie uit Enschede zagen we dat het woonhuis naast boerderij de Zandboer gesloopt werd door de eigenaar, Twence. Bij de oprit stond een zandstenen paal. Deze hebben we op 5 september 2015 op de plaats van de verdwenen Zandboerpaal gezet, zie het filmpje op YouTube: <https://youtu.be/8w8vZzsjdA>. De geplaatste paal is dus niet de oorspronkelijke grenspaal, maar is afkomstig van een gesloopte bakkerij in Boekelo. Twence is positief over onze actie en ondersteunt de plaatsing van een informatiebord. Dit bord is op 1 april 2016 aan de Fabelenweg tegenover de Aquamarijnstraat geplaatst.

De Zandboerpaal

Info bij Zandboerpaal

Tot besluit

Als u dit leest, zullen ook twee nieuwe informatieborden geplaatst zijn, namelijk bij de steen bij Wegter (N° 7) en bij de steen in het Minnebroek (N° 8). Deze bordjes konden geplaatst worden dankzij subsidie van de gemeente. Ook is de fietstocht langs de grens van Woolde op 22 mei is geweest. Hopelijk met beter weer dan op 18 oktober 2015.

Verwijzingen

- 1 H.J. Eising, *Het zuidelijke industrieterrein, Oald Hengel*, jaargang 3, nr. 5, oktober 1978.
- 2 H.W. Rensen, *Diverse stukken en foto's, Archief van Museum Hengelo, Inventaris nummer 43.1*.
- 3 G.J. Welberg, *De Drie Marken, Oald Hengel*, jaargang 23, nr. 3, juni 1998.
- 4 *Markestenen beter zichtbaar gemaakt, De Twentse Courant Tubantia*, blz. 34 (HE), 21 maart 2009.

Museumbericht

Herinrichting museum

Tijdens de donateursavond van 10 mei heeft het bestuur de plannen toegelicht voor de herinrichting van het museum. Dat is nodig om het museum aantrekkelijk te houden voor jong en oud.

Wat willen we bereiken?

- Niet de collectie, maar de verhaallijn staat centraal
- Van verzamelen naar beleven
- Gericht verzamelen en bruiklenen aangaan
- Presentatie via internet versterken
- Een netwerkmuseum, breed samenwerkend met de culturele omgeving
- Meer naamsbekendheid, meer bezoekers, meer donateurs

De komende tijd werken we aan de realisatie van de plannen.

'Een grand hotel van klein formaat'

't Lansink

Tuindorhotel & Restaurant

CT Storkstraat 18 7553 AR Hengelo (Ov)

Tel: 074 - 2910066

info@hotellansink.com - www.hotellansink.com

**een bril
van
ter braak**
goed gezien!

INDUSTRIESTRAAT 52 HENGLO TEL. 291 46 87
WINKELCENTRUM HASSELO TEL. 277 19 99

De bouwmarkt met service

Bergweg 9-13 Hengelo o.
Telefoon: (074) 291 89 07

Ook voor al uw klussen

HuBo Hackfort Noord | www.hubo.nl

*Zelf meer
bereiken*

*door
samen te
werken*

De Rabobank biedt de kracht van de coöperatie.

Als coöperatieve bank geloven wij in de kracht van het collectief. Samen bereik je immers meer dan alleen. We delen kennis en stellen een deel van onze gelden beschikbaar via sponsoring en donaties.

rabobank.nl/centraaltwente

Een aandeel in elkaar

Rabobank

De eerste metaalbewerkersorganisatie in Hengelo

Gerrit Welberg

Het gezicht van de vakbeweging is de titel van een serie uitgaven die de historie van de ontwikkeling van de Nederlandse vakbeweging beschrijft. Het deel dat op Twente betrekking heeft en verschenen is in november 2015, is in het februarinummer 2016 van ons blad toegelicht. De eerste metaalbewerkersorganisatie van Twente, opgericht in Hengelo, ontbreekt in het boekwerk. Deze omissie wordt in dit artikel rechtgezet.

'De groote strijd'

Ondanks het sociale ondernemerschap van Stork is er voor een aantal mensen in de metaalsector toch aanleiding geweest om zich rond de vorige eeuwwisseling te organiseren.

Op de eerste bladzijde van een bewaard gebleven notulenboek van deze nieuwe organisatie is te lezen wat de aanleiding was tot het oprichten van de eerste metaalvakbeweging in Twente. 'Het was de groote strijd in Denemarken tusschen de georganiseerde arbeiders en hun vereenigde patroons, die de gemoederen van gansch Europa in beroering bracht. Heel de arbeidende klasse voelde dat er een schandelijke misdaad zou worden gepleegd op het goed recht van haare broeders in het noorden, m.n. het vereenigingsrecht'. Daarom was er een landelijke geldelijke inzameling georganiseerd 'teneinde onze vrienden hunnen strijd, welke ook de onze was, mogelijk te maken en hun zo mogelijk de overwinning te bezorgen'.

Ook de arbeiders van Stork en Dikkers hadden zich verenigd. Het was, zo wordt geschreven, 'de eerste keer dat zij in een dergelijke beweging zelfstandig optraden'. Vaker hadden zij bijgedragen aan verschillende stakingen en uitsluitingen 'maar van een zelfstandige vereenigd optreden was tot noch toe geen sprake geweest'. De commissie die was benoemd voor de geldelijke inzameling kon al gauw een eerste bijdrage aan de Deense arbeiders ter beschikking stellen. Na een aantal weken strijd was de overwinning voor de Deense arbeiders. De Hengelse arbeiders werden daarna bijeengeroepen in café Weijsschede 'tot het doen van rekening en verantwoording van de door haar ingezamelde gelden'.

Flinke mannen

Enige 'flinke mannen' namen tijdens die bijeenkomst het initiatief tot het oprichten 'eener vakvereniging van metaalbewerkers'. Het nut daarvan was bewezen door het gebeurde in Denemarken. Verbetering van de arbeidende klasse kon niet verkregen worden door een of andere staking of loonbeweging met een dubbeltje te steunen. Men moest zelf 'de handen krachtig aan de ploeg slaan' om een krachtige vereniging van vakmannen te stichten, zo werd geopperd. Staande die vergadering meldde zich 43 lieden, waaruit een commissie werd benoemd die zich met de voorlopige regeling van de werkzaamheden zou belasten. 'Hiermede was den eersten steen gelegd, weldra zou het gebouw voltooid zijn'. Op 1 oktober 1899 belegde de commissie, weer in café Weijsschede, een vergadering 'en het was op dezen onvergetelijken dag dat 'Broedertrouw' werd geboren met 86 leden. Hoezee !!!'

Broedertrouw

Spontaan besloot de eerste secretaris J.H. van Blanken de vergadering met het volgende gedicht:

*Broedertrouw, schoon klinkt uw naam,
Schoon is ook uw doel en streven.
Moge onder uw schone vaan,
Den Broederband ons steeds omgeven.*

**Het adres voor
specialiteiten
uit eigen
worstmakerij!**

Deurningerstraat 102 • Hengelo
Tel. 074-2912021
www.koekenberg-keurslager.nl

**KOEKENBERG,
keurslager**

DE KEURSLAGER, VERSTAND VAN LEKKER VLEES

**HONDERDEN REPRODUCTIES VAN OUDE
LANDKAARTEN EN STADSPATTEGRONDEN**

www.oudelandkaarten.eu

Zeer hoogwaardige reproductie's - 80 jaar lichtecht - fraai ingelijst
Drienerbeekweg 30, 7557 AN Hengelo, 074-242 37 57

**MODEHUIS
Tasche
HENGELD/OLDENZAAL**

**SINDS 1885
IN DE
MODE**

Juwelier Knoef
de fashionjuwelier

Nieuwstraat 15 Hengelo | 074-2912315 | www.juwelierknoef.nl

wilmink-oosterveld
bouwbedrijf voor woning- & utiliteitsbouw

telefoon 074 - 266 70 36
www.wilmink-oosterveld.nl

Linderhof
Installatie Techniek

Oelerweg 24 Hengelo
074 - 2431 000 info@linderhof-cv.nl

- Nefit HR.-ketels – Onderhoud – Service
- Designradiatoren
- Vloerverwarming
- Duurzame energie – Warmtepompen – Zonlichtsystemen
- Loodgieterswerkzaamheden
- Sanitair
- Zinkwerk

Garantie op onze dienstverlening...

Pas als u tevreden bent,
zijn wij het ook.

Sinds 1924

Dekkers Garantiemakelaars
Oldenzaalsestraat 59, 7551 AP Hengelo
Telefoon (074) 291 57 00
E-mail info@dekkersmakelaars.nl
Internet www.dekkersmakelaars.nl

**TE
KOOP**

DEKKERS
GARANTIEMAKELAARS
(074) 291 57 00

Driejarig jubileum met Henriëtte Roland Holst

Het notulenboek vervolgt met de oprichtingsvergadering van maandag 1 oktober 1899, waar 63 leden aanwezig waren. Als bestuursleden werden gekozen H.J. Wilmink voorzitter, J.H. van Blanken secretaris, G.J. van Wezel en W. Teesink.

Het driejarig bestaan van de club werd op zaterdag 4 oktober 1902 gevierd. Daarvoor was als spreekster Henriëtte Roland Holst (!) uitgenodigd. Volgens de notulist van deze avond had zij in een gloedvol en pakkend betoog de noodzakelijkheid van organisatie aangetoond. Ook was de nieuwe loonregeling bij Stork door haar aan kritiek onderworpen. Zij had er op gewezen dat de arbeiders aan deze fabriek door de hoge lonen in illusies leefden en daardoor voor organisaties moeilijk ontvankelijk waren. Met voordrachten, muziek, zang en bal en met medewerking van de muziekvereniging Concordia werd de avond verder ingevuld.

Aansluiting bij de Algemene Nederlandse Metaalbewerkerbond ANMB

Al gauw werd aansluiting bij ANMB overwogen. Dit stuitte bij de leden nogal op bezwaren. Er bestond namelijk een nauwe band tussen het ANMB en het syndi-

calistisch georiënteerde Nationaal Arbeids Secretariaat (NAS), dat een grote rol in de staatsorde voor zich op-eiste. Aanvankelijk was dat een radicaal-linkse koepelorganisatie van de vakbonden. Deze was toen onder meer gekant tegen de strijd voor het algemene kiesrecht en sociale verzekeringen. Op de vergadering van 3 maart 1903 werd gediscussieerd over de aansluiting bij het ANMB. Nu bleek dat er op zondag 1 maart een gecombineerde vergadering van een vertegenwoordiging van 'Broedertrouw', de neutrale textielbond 'Vooruit' uit Enschede met de ANMB had plaatsgevonden in Utrecht. Gerrit Jan Borgman en H. Voogdgeert vertegenwoordigden daar 'Broedertrouw'. Voor het bestuur van 'Broedertrouw' was het resultaat van die vergadering in Utrecht reden zich bij de ANMB aan te sluiten. Wel moest er met de leden nog over gediscussieerd worden en dat gebeurde dus op 3 maart. Voors en tegens werden in de vergadering van 'Broedertrouw' besproken. Vooral de bemoeienis van het NAS met de ANMB bleek een heikel punt. Men vroeg zich af of het bestuur niet te snel besloten had die beslissing te nemen. Borgman en Voogdgeert stelden daarop de leden voor aan te geven of ze al of niet instemden met hun houding in Utrecht. Nu kon het besluit nog veranderd worden. Niemand bleek tegen te zijn. Dus werd besloten dat 'Broedertrouw' zich per 1 april 1903 zou aansluiten bij de ANMB.

Gerrit Jan Borgman

Hij is voor 'Broedertrouw' een belangrijk man geweest. Hij was kleinzoon van Hermannus Borgman die als onderwijzer vanuit Wythmen in 1823 was aangesteld aan de markeschool van Klein Driene. Deze Hermannus was gehuwd met Geertruid Zwavert en kwam daardoor op het erf Zwavert in Klein Driene te wonen. De zoon van Hermannus Borgman, Gerrit Jan sr. was de erfvolger op het Zwavert en daar werd Gerrit Jan jr. op 29 juli 1873 geboren.

Na de lagere school is Gerrit Jan bij Dijkers komen te werken en heeft daar de opleiding als draaiier gevolgd. Hij was medeoprichter van 'Broedertrouw'. Al gauw werd hij daar voorzitter en is dat 26 jaar lang gebleven. Bij het 40-jarig bestaan van 'Broedertrouw' dat werd gevierd op 1 oktober 1949 in hun 'Eigen gebouw', was Borgman wegens ernstige ziekte verhinderd. Verschillende sprekers brachten zijn inspanningen voor het welzijn van de arbeiders ter sprake. Enkele dagen later op 3 oktober is Gerrit Jan Borgman overleden.

Gerrit Jan Borgman was een kind uit een rooms-katholieke familie. Dat 'Broedertrouw' in de tijd toen ook de vakbonden verzuilden, aangesloten was bij een socialistisch

Het Bestuur van „BROEDERTROUW”,
de Afd. Hengelo (O.) van de Alg. Ned. Metaalbew. Bond,
geeft met diep leedwezen kennis van het overlijden van één harer
oprichters en jarenlang voorzitter,

de Heer G. J. BORGMAN.

in de leeftijd van 76 jaar.

Begrafenis vindt plaats op Donderdag 6 October a.s., op de Alg.
Begraafplaats aan de Oldenzaalsestraat.

Zij die de overledene de laatste eer willen bewijzen, worden ver-
zocht om kwart voor twee bij het sterfhuis, Koekoekweg 34, aanwezig te zijn
en zich op te stellen achter het vaandel van onze afdeling.

's Avonds om 8 uur vindt in het „Eigen Gebouw”, Pastoriestr.,
een Herdenkingsbijeenkomst plaats, waarbij ons Bestuur het zeer op
prijs zou stellen U aanwezig te zien.

HET BESTUUR.

georiënteerde beweging was voor zijn familie reden zich
tegenover hem kritisch op te stellen. Katholieken hoor-
den zich aan te sluiten bij de inmiddels opgerichte me-
taalbond St. Eloy. Gerrit Jan had daar geen behoefte aan.
Zo bescheiden als hij was, meende hij dat er voor hem
geen reden was zijn 'broeders' te verlaten. Hij maakte de
naam van 'zijn' organisatie letterlijk waar. Uit discussies
met familieleden over zijn lidmaatschap van een socialis-
tische club is zijn tegenwerping nog bewaard gebleven:
'loot doew die de kees mear van 't brood ettn'.

Bij zijn tienjarig voorzitterschap werd hij geprezen voor
zijn inspanning. Hij liet weten niet van zo'n hulde gediend
te zijn en verklaarde 'als dat zijn vrouw er meer onder
geleden heeft omdat hij als katholiek modern georgani-
seerd was'. Bij zijn pensionering in 1933 ontkwam hij niet
aan toespraken. Hij werd geprezen om zijn eenvoud en
toewijding. Omdat bekend was dat hij een grote hekel
had 'uit de kas' te geven werd hem bij deze gelegenheid
door de leden een radiotoestel aangeboden dat gemaakt
was door de afdeling Hengelo van de VARA.

Gerrit Jan had op zijn ziekbed te kennen gegeven graag
naast zijn echtgenote, Maria Francisca Zweerink, op de
R.K. begraafplaats begraven te willen worden. De pa-
rochiegeestelijke achtte Borgman als mens weliswaar
hoog, en als lid van de PvdA had dat ook gekund, maar
zijn lidmaatschap van de NVV verbood dit en daarom is
Gerrit Jan begraven op de Algemene begraafplaats aan
de Oldenzaalsestraat.

Ontwikkeling en fusies van 'Broedertrouw'

Op 1 januari 1907 was het ledental 142. Tijdens de Eerste
Wereldoorlog was er tijdelijk een terugloop van het le-
dental. Op 1 januari 1920 was dit weer opgelopen tot 582
en per 1 januari 1940 bedroeg het ledental 1294.

Gedurende de oorlog zijn er behoudens enkele notulen
uit december 1940 geen notulen gemaakt. Ook toen heb-
ben tal van leden bedankt, omdat het N.V.V. een NSB'er
als commissaris kreeg toegewezen.

50-jarig JUBILEUM

„BROEDERTROUW”

ALG. HENGLO (O.)
ALG. NEDERL. METAALBEWERKERS BOND

1899

Programma

FEESTAVOND

op 1 en 8 October

in de Grote Zaal

„EIGEN GEBOUW”,

PASTORIESTRAAT 33.

Aanvang 7.30 uur precies
Zaal open 7 uur

1949

Revue „Lach er eens om”

MEDEWERKENDEN:

CORA MAY

LILY ROST

FRANS NIENHUYNS

JAN VOGEL en zijn

Radio-Zangeres

Cabaretière

Conférence

Accordeon-Orkest

Na de bevrijding vergaderde 'Broedertrouw' alweer op
4 april, nog tijdens de bevrijdingsdagen. Al gauw ont-
stond er een felle strijd met de arbeiders die lid waren
van de 'Eenheidsvakcentrale' (EVC); het ledental liep
terug. De EVC was een beweging bedoeld voor alle wer-
kenden waarbij geloofsrichting geen rol speelde. Vooral
de uitsluiting van communisten binnen het NVV was een
belangrijke aanleiding tot het ontstaan van de EVC. In de
jaren vijftig stond ANMB voor Algemene Nederlandse
Metaal Bedrijfsbond en in de jaren zestig werd het Al-
gemene Nederlandse Bedrijfsbond voor de Metaalnijver-
heid en de Elektrotechnische Industrie. Door het samen-
gaan met andere bonden ontstond op 1 januari 1972 werd
het de Industriebond 'Nederlands Verbond van Vakvereni-
gingen' (NVV) waarna op 1 januari 1981 het (NVV) en het
Nederlands Katholiek Vakverbond formeel opgingen in de
Federatie Nederlandse Vakbeweging (FNV).

Het archief

In 1983 werd het archief van 'Broedertrouw' en van de
ANMB/Industriebond NVV afdeling Hengelo in bewa-
ring gegeven aan het Rijksarchief in Zwolle, nu het HCO.
Gedeelten van het archief evenals de uitgebreide bibli-
otheek van 'Broedertrouw' zijn helaas tijdens de 2^e we-
reldoorlog verloren gegaan. De reeksen notulenboeken,
jaarverslagen en ledenlijsten zijn grotendeels compleet.

Bronnen

HCO, inventaris nr. 331.1 (1899-1979)

Overijsselse biografieën I

Overlevering

Wie, wat, waar, wanneer?

Wil Zwienenberg

De Eerste Hengelose Mondorgel Vereniging (E.H.M.O.V.)

Dit is de mondorgelvereniging met een naam waarvan je met recht kunt zeggen dat het 'een héle mond vol is'. Wij gingen op zoek naar foto's van de 'Eerste Hengelose Mondorgel Vereniging', opgericht in 1928 en ik kwam in contact met de heer Ten Brinke uit Hengelo en mevrouw Marga Zinnemers uit Emmen, beiden familie van mondorgelmuzikanten uit Hengelo. Zij hebben ons fotoarchief aangevuld met prachtige foto's, waarvan u er hier één ziet. Eerst het slechte nieuws, de vereniging be-

staat niet meer! Het goede nieuws is dat er nog wel iets over bekend is. De vader van de heer Ten Brinke was, naast muzikant, ook de trotse vaandeldrager van de vereniging. Een bezoekje aan de 95-jarige meneer Hogekamp uit Hengelo, levert nog meer informatie op. Hij was zelf jarenlang muzikant bij de E.H.M.O.V. "De uitvoeringen in Hengelo vonden vaak plaats in het café van Jan van de Klap aan de Enschedesestraat en in het VIOS-gebouw aan de Beekstraat. En

wij bezochten concoursen door het hele land. Wij droegen een zwarte broek en pet, beide gesmukt met een gele bies, zwarte stropdas en glimmende zwarte schoenen. De eerste dirigent was de heer Warmink uit Goor, die werd opgevolgd door de heer Kerkhof."

Wie kan ons méér vertellen over het ontstaan én het ophouden van deze bijzondere vereniging? Bestaat het prachtige, rijk versierde vaandel nog? En kunt u de namen aanvullen?

De Eerste Hengelose Mondorgel Vereniging in de tuin van het Vereenigingsgebouw. Van boven naar beneden, li naar re: 1e rij ?, ?, ?, T. Hogenkamp, ?, Jan Scholten, ?, ?. 2e rij J. W. Ten Brinke, ?, ?, ?, twee dames Scholten, ?, ?. 3e rij Scholten, ?, ?, Jan van Praag, Kerkhof (de 2e dirigent), J. Huizinga, Klaas Bos, ?, ?.

De Tweede Openbare M.U.L.O. school aan de Veldbleekstraat.

Mevrouw A.F. Ripassa-ter Stege uit Assen is geboren aan het Telgenplein in Hengelo, boven de drukkerij Smit. Haar vader heeft van 1918 tot 1923 op

de Tweede Openbare M.U.L.O. school gezeten, zoals vermeld op zijn rapporten uit die jaren. Ook Reijertje Groenhart, de moeder van mevrouw Hanny van

der Linden-Wassink uit Nieuw Vennepe staat op deze foto. Het hoofd van de school in 1917 was de heer M. Oosten. Wie kan méér vertellen over deze foto?

De Tweede Openbare M.U.L.O. school aan de Veldbleekstraat, op de tweede rij van boven, naast de meester staat Reijertje Groenhart (geb. in 1906 en toen wonende aan de Meijersweg), op de voorste rij zittend, Tweede van links is Gerrit ter Stege.

De Hengelose Bierbrouwerij 1965-1969

Deze foto is gemaakt in 'De Taveerne' (een bierhuis in oude stijl) van de Hengelose Bierbrouwerij aan de Brouwerijstraat. De Taveerne was ondergebracht in het productiegebouw van de brouwerij, achter de smederij. Het inventaris wordt omschreven als smaakvol en traditioneel, en het had een prachtige bar met tap. In de wanden van de Taveerne zat glas in lood. De vloer was rood betegeld en er was een open haard. De Taveerne werd gebruikt bij jubilea en andere feesten van het personeel. Een van de heren kan mij vertellen dat de hapjes in die tijd onder meer werden gehaald bij de zuivel- en delicatessenwinkel Schoolkate, in de Marktstraat. De laatste directeur van de voormalige Hengelose Bierbrouwerij, de heer Hans Meijling, vertelt het volgende: "De Taveerne bevond zich onder hetzelfde dak als de bedrijfsgebouwen, maar had een eigen ingang. Dat was om te voorkomen, dat bezoekers gingen 'zwerven' in de productieruimten, op zoek naar het toilet...

In de Taveerne van de Hengelose Bierbrouwerij tussen 1965-1969, van li naar re: Gerrit Weusthof, Dick ..., Jan Spoelstra (elektricien), Jan Bijen (onderbaas v.d. bottelarij), dhr. Prins (schilder, en verantwoordelijk voor alle verfwerkzaamheden van de brouwerij en diverse cafés), Jan van Lith (garage).

Eén van de directeurs verzamelde historisch glaswerk, dat deels geëxposeerd werd in de wandkasten met glas-in-loodramen. Dat was een mooie combinatie met de glas-in-loodvensters. De open haard had een decoratieve functie;

hij was nep! Er was geen rookkanaal; het risico van brand werd te groot geacht. De ham die in de haard hing, was van hout...."

Wat is de achternaam van Dick en wie kan méér vertellen?

De Hengelose weekmarkt: 'ietsjes' ouder dan 150 jaar!

Gerrit Welberg

Als vastgesteld wordt dat 150 jaar geleden een gemeenteraadsbesluit is genomen om een weekmarkt te mogen houden, dan is er reden daar in ons blad aandacht aan te besteden. Dat hebben we gedaan in ons aprilnummer. Maar, Hengelo kende al veel langer een weekmarkt, al 136 jaar eerder werd het recht daartoe verkregen! De feiten op een rij.

Aanvraag weekmarkt

Al op 30 september 1730 richtten de inwoners van het dorp Hengelo en die van de Veldzijde zich tot de drost als hoogste autoriteit van Twente. Zij lieten hem weten dat in de naburige plaatsen Oldenzaal, Almelo, Delden en Borne elke week een markt werd gehouden. Op die markten werden granen, turf, boter 'en andere behoeftelijke waaren' ter verkoop aangeboden. Daarom waren de inwoners van Hengelo en de Veldzijde 'onderling over-

eengekomen en geresolveert om ook ten dienste van de ingesetene een weekmarkt te formeeren en op te rigten'. Dat echter wel ter beoordeling en goedkeuring van de drost. Vandaar dat zij zich aan zijn 'Edele Gestrengheid' wendden met het verzoek hen 'in dit voorstel te begunstigen en ook mede ondersteunen om een vrij markt te houden alle weke'.

Regelgeving

Het bleef niet alleen bij het verzoek om een weekmarkt te mogen houden. Nee, de aanvragers hadden ook nagedacht over welke regels er zouden moeten gelden voor die markt. In het verzoek stelden zij de drost voor:

'dat elk huijsman of andere vrij mogen brengen te verkopen sodanige waaren als een ider heeft te verkopen en dat hij of sijn goederen niet sal moogen gearesteerd of beswaart worden van dese of gene creditooren of ook wanneer imant wat koopt op de markt salt met suiwer gelt moeten betaalen en niet korten aan sijn dibtueren of sal met beliven weesen van den dibtuer'.

Een betrekkelijk ingewikkelde zin die als volgt uitgelegd moet worden: Ieder mag zijn waren vrij verkopen zonder dat hij aangesproken ('gearesteerd') wordt door iemand bij wie hij nog in de schuld zou staan. En hij die wat op de markt koopt, zal met zuiver geld moeten betalen en die koper is niet gerechtigd daarbij met de verkoper nog een mogelijk bij hem openstaande schuld te verrekenen tenzij de verkoper (zijnde debiteur t.o.v. de koper) daarmee instemt. Derhalve zullen zij die nog schulden hebben hun goederen vrij op de markt moeten kunnen brengen en verkopen.

Niet vóór twaalf uur

Verder stelden zij voor dat niemand vóór twaalf uur meer dan drie schepel zaad mocht kopen. Een regel die kennelijk moest voorkomen dat een enkeling de aanwezige voorraad aangevoerd graan al vroegtijdig zou opkopen. Verder: 'En geen buijtenman sal voor twalef uer niets mogen koopen op de markt maar na 12 uer sal een iegellijk vrijheijt hebbe om te koopen ook soo veele alst elk belieft'. Dit zal betekenen dat iemand van buiten Hengelo vóór twaalf uur niets op de markt te zoeken heeft maar dat na twaalf uur iedereen vrij is te kopen wat hij wil. Dit

150 jaar markt

Op 30 april vierde de markt op grootse wijze zijn 150-jarig bestaan. Ter gelegenheid daarvan heeft Marco Krijnsen

een lezenswaardig 'kijk'boek uitgebracht, waarin naast een historische schets marktkooplieden van het eerste uur in het zonnetje worden gezet. Voor de liefhebbers een hebbedingetje, te koop in ons museum.

30 april was een zonovergoten zaterdag, waar de marktkooplieden zich van hun beste kant lieten, met diverse aanbiedingen voor 'grootmoedersprijzen'. Ook ons museum was met een marktkraam present. Aan belangstelling geen gebrek, ook niet in het museum zelf waar fraaie historische opnamen van de markt werden vertoond.

Maar.....

Klopt het wel, 150 jaar markt in Hengelo? In het navolgende artikel toont Gerrit Welberg aan, dat er al veel langer sprake was van een markt in Hengelo. Overigens stipt Marco Krijnsen dat ook aan in zijn boek *Reuring in de stad. 150 jaar weekmarkt in Hengelo*.

laatste zal mede zijn ingegeven door de in het slot van het verzoek gemaakte opmerking, dat de 'markt is geordineert dienstig voor de gemene slegte arbeidsluijden om als dan haar nootdruft te koopen'. Met andere woorden, de markt dient er mede te zijn voor de arme arbeidsluijden die op de markt hun (voordelige) aankopen konden doen. Ook toen al een sociaal Hengelo! En mocht iemand zich niet aan de afgesproken regels houden, dan was de boete vijf gulden.

En omdat men niet van mening was, dat dit verzoek tot iemands nadeel was werd de drost verzocht het verzoek goed te keuren en te ondertekenen.

De drost stemt in

Kennelijk was de drost overtuigd van de goede bedoelingen van de Hengeloërs en ondertekende daarom het verzoek op 30 september 1730 op het huis Diepenheim. Het was Wilhelm Bentinck die drost van Twente was van 1712-1747 en op het huis Diepenheim woonde.

Merkwaardig is nog een op het verzoek geregistreerde opmerking van de richter Kramer van Delden van ruim vijf jaar later, gedateerd 11 oktober 1735: Hij bevestigt nog eens dat de 'setters' van Hengelo 'dese vooreenstaande marktdag tot voordeel van het dorp vorder in staat te houden soo ackordeere dese bovenstaande acte in alle haare deelen als meede dat sij in alle kleine boetens als vooren die schuldige exketueren mogen'.

Hengelo behoorde tot het richterambt Delden en daarom was de richter van het landgericht Delden de autoriteit die mede verantwoordelijk was voor dit soort initiatieven. De 'setters' waren enkele inwoners van het dorp Hengelo die uitverkoren waren om de dagelijkse gang van zaken in het dorp te behartigen waaronder het innen van belastinggelden.

Deze informatie is afkomstig van een originele kopie die deel uitmaakt van het archief van de Oudheidkamer Twente onder nr. GDD-WH 04.

De transcriptie van de originele kopie.

Also die inwoonderen des dorps Hengelo als mede des self Veltsiet siende geïnformeert hoe dat de nabuerige plaatsen als Oldensaal Almelo, Delden, en Born alle weke een dag markt houden. Also dat dan ingebracht wort om te verkopen kooren, turf, boter en andere behoeftelijke waaren, soo zijn de gemelde inwoonders van Hengelo en de selfs Veltsijt onderlinge over een gekomen en geresolveert om ook ten dienste van de ingesetene een week markt te formeeren en op te rigten dog onder approbatie en goet kueren van den Wed. gestrengheijt Droste van Twente. Waarom wij ons aan Ued. Gestrenghe. koomen te vervoegen En met versoeck om ons in dit voorstel te begunstigen en ook mede onderstuenen om een vrij markt te houden alle weke. Dat elk huijs man of andere vrij mogen brengen te verkopen sodanige waaren als een ider heeft te verkopen en dat hij of zijn goederen niet sal moogen gearesteerd of beswaart worden van dese of gene creditooren of ook wanneer imant wat koopt op de markt salt met suiwer gelt moeten betalen en niet korten aan sijn dibitueren of sal met beliven weesen van den dibituer. Also dat de dibituren dien dag vrij sal moogen in en uit passeeren hij en sijne goederen. Ook sal geen opkooper of anderen meer als drie schepel saat mogen kopen voor twalefuer. En geen buijtenman sal voor twalefuer niets mogen koopen op de markt maar na 12 uer sal een iegellijk vrijheijt hebbe om te koopen ook soo veele alst elk belieft. En so ijmant koopt tegen dese order die zal vijf gulden verbuert hebben aan de armen. Dit markt is geordineert dienstig voor de gemene slegte arbeidsluijden om als dan haar nootdruft te koopen versoeke derhalven aan sijn Wed. Gestrengheijt vrindelijk om dit te approberen en te onderteijkenen also wij niet konnen sien dat het tot ijemans nadeel is.

*Dit wort bij provisie en tot nader order aan die Van Hengelo en de veltsijde geackodeert.
Diepenheim, den 30 september 1730.
W. Benting B. H. van der Wiek Rigter.*

Uijt reden en om de setters van Hengelo in staat te stellen dese vooreenstaande marktdag tot voordeel van het dorp vorder in staat te houden soo ackordeere dese bovenstaande acte in alle haare deelen als meede dat sij in alle kleine boetens als vooren die schuldige exketueren mogen.

Hengelo, den 11 oktober 1735, C. F. Kramer

Lezers reageren

Wil Zwienenberg

De Hollandse Signaalapparaten N.V., 2016 nr. 1

Mevrouw Aly Kruijshoop-Tiekink is aangenaam verrast een foto van haar vader aan te treffen. Hij was een fijn-bankwerker en graveerder en vertelde wel eens dat hij bij 'Signaal' in een stofarme omgeving moest werken. Zij denkt dat de foto gemaakt is rond 1951. Wij hopen op nog méér reacties.

*Hollandse Signaalapparaten N.V. waarschijnlijk 1951
Van links naar rechts Bernard Asbreuk, ?, ?, ?, ?, Willy Tiekink, ?, ?, ?.*

1932 of 1934, Beukschool of de Leusveenschool? Van boven naar beneden, li naar re: 1e rij 11 kinderen en een kleuterjuffrouw, namen onbekend. 2e rij van boven Annie Kippers?, verder onbekend. 3e rij ?, ?, Albert Buursink, Henk Buursink, ?, Jan ter Harmsen, ?, ?. 4e rij 7e kind van links is Jan Jacobs. Zittend, 7e van links Wim Kotier en dan Wim Jacobs.

Beukschool of Leusveenschool, 2016 nr. 1

Deze foto is volgens meneer Jacobs van de Beukschool en wel in het voorjaar van 1934. De kinderen uit zijn familie zijn daar 4 of 5 jaar oud. Zijn er nog meer namen boven water te halen?

Het St. Caeciliakoor, 2015 nr. 6

1 = Offenbergh?	14 = H. Leusink
2 = Willem Boerkamp	15 = Bonenkamp
3 = Jan Asbreuk	16 = ?
4 = Herman Lansink	17 = Johan Geerdink
5 = T. Huigen	18 = J. Wennink
6 = Jan Bartelink	19 = G. Roelofs
7 = Hennie Schildkamp	20 = G. Tijert
8 = H. Rondhuis	21 = Bos
9 = v. Leuwen	22 = v.d. Werf
10 = Kuipers	23 = Robers
11 = Albert Peters	24 = Kapelaan Wolters
12 = C. Huigen	25 = P. Brummelhuis
13 = ?	

Mevrouw Kamphuis-Lansink herkent haar vader op de foto (4). Hij praatte thuis vaak over het koor en was er vol van. Het koor was verbonden aan de O.L. Vrouwe kerk. Er ontbreken nu nog twee namen van de heren met rugnummer 13 en 16?

Museumbericht

Nieuwe donateurs

We mochten weer nieuwe donateurs verwelkomen.

Knol Recycling	E. Weustink
J. B. Gorkink	H.C. Harmsen
C. Dekter	B.J. Smeenk
Apotheek Koop	R. Berkhout
S. Kleinsman	T. van den Hoven
G.B.J. Casteel	J. Kerkhof
J.G.E. Sinnema	W. Groothuis
P.W. van Benthem	

BOEKHANDEL BROEKHUIS www.boekhandelbroekhuis.nl

ALS IK HET GOED ZIE
IS HET VAN GELINK OPTIEK

oogmerk
Gelink

Optiek Speciaalzaak
Contactlensspecialist

Weemenstraat 51-53 Hengelo tel. 074 - 2917477

Nieuwstraat 1,
7551 CS Hengelo
Telefoon: 074 204 0044

Appeltje van de dag

Iedere dag een
voordelige maaltijd
voor € 9,95

www.deappelhengelo.nl

www.damhuishengelo.nl

FINE SERVICE - VAKKUNDIG REPARATIEWERK AAN ALLE RIJWIELEN

Rijwielen
sinds 1935

Rijwielbedrijf Damhuis
Showroom en Werkplaats
Leusveenweg 18-24
7556 VB Hengelo centrum
Tel: 074-2917875

VESPA - PIAGGIO - GIANT - RIH - SPARTA - SACHS - VINTAGE BROMMERS EN SCOOTERS - E-BIKES
KINDERFIETSEN - RACE FIETSEN - BMX - MOUNTAINBIKES - FIETS ACCESSOIRES - FIXED GEAR
MANDEN EN FIETSTASSEN - KINDERZITJES - REGENKLEDING - VRIJ BLIJVEND EERLUK ADVIES

SCHILDWERKEN

Met Van Heek komt
't goed in de verf

- schilderwerken
- wandafwerking
- beglazingen
- betonrenovatie

Van Heek Schilderwerken B.V.

Enschedesestraat 186 7552 CL Hengelo (O) • Tel.: 074 - 291 30 23 • Fax: 074 - 291 03 44

Internet: <http://www.vanheck.nl> • E-mail: schilderwerken@vanheck.nl

Mevrouw Paula Polman-Wolthuis heeft veel namen kunnen aanvullen van deze mooie foto van de inwoners van Hasselo. Wij kregen ook een enthousiaste reactie van mevrouw Bernadette Deterink-Morsink. Haar vader, Henk Morsink (1917-1986) staat vooraan met hoge hoed. Links van hem zijn broer Johan Morsink (1920-1997). Zij hebben gewoond op 'Meyink wönnner' aan de Oude Bornse Torenlaan 250, in de buurt van de Houtmaat. Het gezelschap op de foto staat voor een grote praalwagen, waar zij een prachtige foto van heeft, die wij u niet willen onthouden.

Hasseloërs in 1945, 2016 nr. 2

1945 Bovenste rij van li naar re: Minie Wolthuis, ?, ?, Lien Sieverink, ?, Annie Wolthuis, Lobker. Onderste rij van links naar rechts: Gerrit Thijert, Johan Morsink, ?, B. Lobker, Henk Morsink (met hoge hoed), ?, Truus Game, An Sieverink, Bernard Blokhuis, Trui 'va'n Top', Annie Gelink, Hendrik Harberink, Jans Wolthuis.

Museumbericht

80 jaar Twentekanaal

Momenteel worden onder leiding van Gerard van Houweninge voorbereidingen getroffen om zowel een tentoonstelling als ook diverse evenementen te organiseren in het kader van 80 jaar Twentekanaal. Data zijn nog niet bekend. Maar de verwachting is wel dat alles dit jaar gerealiseerd zal worden.

Heeft u tips of suggesties? Mail die dan naar info@museumphengelo.nl

HENGEL OF NIEUW HENGELO ZENERINK IS OVERAL THUIS VOOR UW AAN- EN VERKOOP

Als **ZENERINK** makelaardij zijn wij voor u succesvol bij
de aan- en verkoop van uw woning.

Als **ZENERINK** hypotheekspecialisten zijn wij voor u
succesvol bij het afsluiten van hypotheeklen, op 'maat' gemaakt.

ZENERINK makelaardij Oldenzaalsestraat 109 Hengelo

Gaat u uw woning verkopen? Zengerink Makelaardij biedt u meer zekerheid

Als marktleider en gespecialiseerd woningmakelaar zijn wij in staat om voor u een beter resultaat te behalen. Met een nauwkeurige en onderbouwde taxatie en ons uitgebreide marketingplan (o.a. meer dan 1400 woningzoekenden) bieden wij u de zekerheid van optimale en vlotte verkoop. Geïnteresseerd? Bel vrijblijvend 074 - 243 1010 om een afspraak te maken voor een geheel vrijblijvende taxatie van uw woning.

Onafhankelijk hypotheekadvies

Wij bemiddelen gratis voor alle grote geldverstrekkers. Door onze onafhankelijke werkwijze kunnen wij u gegarandeerd de juiste hypotheek op maat aanbieden. Geïnteresseerd? Bel vrijblijvend 074-243 1010 en maak geheel vrijblijvend een afspraak. Vul op www.zengerink.nl uw hypotheekwensen in. U krijgt binnen 24 uur een maatkalkulatie toegezonden.

ZENERINK

makelaardij b.v.
hypotheekspecialisten b.v.

Oldenzaalsestraat 109 Hengelo (OV)
Postbus 950 7550 AZ Hengelo
info@zengerink.nl fax: 074 - 243 1001
www.zengerink.nl tel.: 074 - 243 1010

